

1 JOHDANTO

Koulu pyrkii ennaltaehkäisemään onnettomuuksia ja parantamaan sekä henkistä että fyysistä työympäristöä. Täysin turvalliseen kouluympäristöön ei kuitenkaan koskaan päästä. Siksi koulun on kriisivalmius- ja toimintasuunnitelmassaan selvitettävä miten toimitaan, jos jotain äkillistä tapahtuu tai milloin ja miten johonkin ongelmatilanteeseen puuttuminen tehdään.

Kriisitilanteiden hallinta edellyttää etukäteen sovittuja toimintamalleja. Tällöin jokainen tietää, miten toimitaan ja mistä saa apua. Ilman toimintamallia koulun työntekijät ovat yhtä järkyttyneitä ja lamaantuneita kuin oppilaatkin. Kun jotakin tapahtuu, on jo liian myöhäistä suunnitella mitään. Ennalta valmistautuminen huojentaa kriisin tuomaa tunnekuormaa. Kriisivalmius- ja toimintasuunnitelma on ikään kuin kartta, joka auttaa liikkumaan vaikeassa maastossa.

Kriisivalmius- ja toimintasuunnitelman tavoitteena on:

- Ennaltaehkäistä kriisejä.
- Vahvistaa koulu yhteisömmme kykyä selviytyä vaikeissa tilanteissa sekä auttaa kaikissa tilanteissa säilyttämään toimintakyky.
- Auttaa oppilaita, heidän vanhempiaan ja työyhteisön jäseniä selviytymään kohtaamiensa kriisien ylitse ja tukea heidän toipumisestaan.
- Ennaltaehkäistä, tunnistaa ja lievittää vaikeiden tapahtumien aiheuttamia henkisiä ja ruumiillisia haittavaikutuksia.

Oppilashuoltohenkilöstön ja oppilashuoltoryhmien työhön kriisityö kuuluu luontevana osana. Muhoksen perusopetuksen vuosiluokkien 7.-9. sekä lukion kriisityöryhmään kuuluvat seuraavat henkilöt: rehtori, opinto-ohjaaja(t), erityisopettaja(t), kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, kouluavustaja, kanslisti ja vahtimestari. Kriisitilanteissa ryhmä toimii vastuunkantajana. Koulun kriisityöryhmä kokoontuu kriisitilanteissa mahdollisimman nopeasti. Kriisityöryhmä sopii työnjaosta, uusista palaverista ja jälkityöstä. Kriisityöryhmä harkitsee ulkopuolisen avun tarpeen oppilaille ja henkilökunnalle. Kriisityöryhmän jäsenet ylläpitävät kouluttautumista kriisityöhön, pitävät kriisikansion ajan tasalla ja perehdyttävät uudet työyhteisön jäsenet asiaan.

Kaikki koulun henkilökuntaan kuuluvat ovat velvollisia perehtymään koulun kriisivalmius- ja toimintasuunnitelmaan. Tämä on ensiarvoisen tärkeää, jotta kaikille muodostuisi yhteinen käsitys siitä, miten erilaisissa kriisitilanteissa toimitaan. Myös oppilaita ja vanhempia informoidaan kriisivalmius- ja toimintasuunnitelmasta.

Muhoksen lukion ja perusopetuksen vuosiluokkien 7.-9. kriisivalmius- ja toimintasuunnitelman laatimisessa on käytetty apuna muiden koulujen laatimia valmiita kriisitoimintasuunnitelmia, Traumaterapiakeskuksen laatimaa materiaalia, internetistä kerättyä materiaalia, suunnitelman lopussa olevia luettavaksi suositeltuja kirjoja ja lehtisiä sekä yläkoulun oppilashuoltotyöryhmän omaa asiantuntemusta.

2 MIKÄ ON KRIISI?

Kriisistä puhutaan yleensä silloin, kun ihminen on joutunut elämäntilanteeseen, jossa hänen aikaisemmat kokemuksensa ja keinonsa eivät riitä uuden tilanteen ymmärtämiseen ja sen psyykkiseen hallitsemiseen. Kriisit voidaan jakaa kehityskriiseihin ja traumaattisiin kriiseihin.

2.1 Kehityskriisit

Kehityskriisit kuuluvat normaaliin kasvuun ja kehitykseen. Niitä ovat esimerkiksi uhmaikä, koulun aloittaminen, murrosikä, kotoa pois muuttaminen, naimisiin meneminen ja lapsen saaminen. Suurin osa ihmisistä selviää näistä tapahtumista omin avuin, vaikka selviytyminen saattaakin joskus vaatia suuriakin ponnisteluja.

2.2 Traumaattiset kriisit

Traumaattiset kriisit aiheutuvat äkillisestä, odottamattomasta ja epätavallisen voimakkaasta tapahtumasta, joka tuottaisi kenelle tahansa huomattavaa kärsimystä.

Luonteenomaisia piirteitä traumatapahtumille:

- Aiheuttavat reaktioita lähes kaikille.
- Niihin liittyy hengenvaara.
- Uhka omalle fyysiselle koskemattomuudelle.
- Rakkaisiin kohdistuva uhka.
- Uhka omaa itsearvostusta kohtaan.
- Järkyttää ihmisen ajatusta maailmasta turvallisena ja oikeudenmukaisena.
- Tapahtuman aikana koettua pelkoa, avuttomuuden tunnetta ja kauhua.

Traumatisoivia tilanteita voivat olla:

- a) Yksittäinen tapaus
 - liikenneonnettomuus
 - katastrofi
 - läheisen äkillinen kuolema tai onnettomuus
 - läheisen itsemurha
 - väkivallan uhriksi joutuminen
 - kodin palaminen tulipalossa
 - onnettomuuden silminnäkijäksi joutuminen
 - "läheltä" piti"-tilanteet
 - jokin muu traumaattinen tapahtuma

- b) Kasautuvat tapahtumat
 - seksuaalinen hyväksikäyttö
 - perheväkivalta
 - sota
 - avioero
 - kiusaaminen
 - poikkeavuus
 - perheen mielenterveysongelmat, alkoholismi
 - sairaus

- c) lapsi elää traumaattisissa oloissa kehitysvuosinaan

Traumaattisten tapahtumien vaikutukset heijastuvat usein moniin ihmisiin. Uhrin käsite onkin traumapsykologisessa ajattelussa laajempi ja tuen tarpeessa olevien ihmisten määrä suurempi kuin perinteisessä kriisityössä. Esimerkiksi liikenneonnettomuuden uhreja ovat onnettomuudessa kuolleen lisäksi lähiomaiset, ystävät, tuttavat, onnettomuuden silminnäkijät sekä myös pelastustyöntekijät. Esimerkiksi Estonia-laivan uppoaminen ja World Trade Centeriin kohdistunut terrori-isku osoittivat, miten syvästi traumaattinen tapahtuma voi koskettaa täysin ulkopuolisia ihmisiä, kokonaisia kansakuntia ja jopa koko maailmaa.

Traumaattisen tapahtuman sattuessa nousevat helposti mieleen aikaisemmin elämässä koetut traumaattiset tapahtumat ja niihin liittyvät ahdistavat tunteet. Jos tapahtuman työstäminen on jäänyt kesken tai puutteelliseksi, voivat tunteet olla voimakkaita.

Traumaattisen kriisin kulussa voidaan erottaa tiettyjä vaiheita. Jos traumaattista tapahtumaa ei työstetä, siihen liittyviä ajatuksia ja mielikuvia käydä läpi, niin elämisen piiri kaventuu ja tulevaisuuteen suuntautuminen vaikeutuu. Seurauksena voi olla ns. posttraumaattinen stressihäiriö, joka voi monin tavoin heikentää toimintakykyä ja elämisen laatua. Seurauksena voi olla mm. jatkuvia univaikeuksia, masennusta, psykosomaattisia oireita, sairaslomia ja jopa työkyvyn menetys. Trauman käsittelyprosessin toivottuna lopputuloksena on traumaattisen tapahtuman muuttuminen tietoiseksi, levolliseksi osaksi itseä niin, että sitä voi joko ajatella tai olla ajattelematta.

Muhoksella kunnan kriisiryhmä tarjoaa traumaattisen tapahtuman uhreille psykologista debriefingiä eli jälkipuintia. Psykologinen debriefing on suunniteltua ja jäsenettyä ryhmätöitä, joka on suunniteltu traumaattisten tapahtumien jälkeisten tosiasioiden, ajatusten, vaikutelmien, reaktioiden ja tunteiden yksityiskohtaiseksi läpikäymiseksi. Sen tarkoituksena on estää tarpeettomia jälkiseurauksia. Debriefing-istunto järjestetään yleensä 1-5 vuorokauden kuluttua tapahtuneesta.

2.3 Traumaattisen kriisin vaiheet

Jokainen kriisitilanne on ainutlaatuinen henkilökohtainen kokemus. Kriisin psyykkisissä reaktioissa voidaan kuitenkin erottaa erilaisia vaiheita, joilla on yhteisiä piirteitä kriisin aiheuttajasta ja kokijasta riippumatta.

2.3.1 Shokkivaihe

- Kestää muutamista sekunneista useisiin päiviin, jopa kahteen viikkoon.
- Uhrilla epätodellisuuden tunne, ei ymmärretä mitä on tapahtunut.
- Tapahtumat saattavat tuntua kuin pahalta unelta tai elokuvalta.
- Uhri vaikuttaa tunnottomalta, huumaantuneelta.
- Uhri saattaa vaikuttaa ulospäin rauhalliselta, mutta sisäisesti elää kaaoksessa.
 - Tällainen reagointi tulkitaan usein väärin. Luullaan uhrin selviävän hienosti, kun todellisuudessa hän on shokkitilassa.
- Uhri saattaa reagoida epätoivoisesti tai sekavasti, myös paniikinomainen reagointi on mahdollista.
- Usein käsitys ajasta muuttuu. Tapahtuma tuntuu vieneen pitkän ajan, vaikka todellisuudessa kyseessä on ollut muutama minuutti.
- Uhri ei jälkeinpäin välttämättä muista tämän vaiheen tapahtumia.
- Uhrilla voi olla erilaisia fyysisiä oireita:
 - Sydän hakkaa, korkea pulssi, vapinaa, hikoilua, oksentelua, huimausta, pyörtymistä jne...

2.3.2 Tunne/reaktiovaihe

- Jatkuu 1-6 kuukautta.
- Uhri on nyt ymmärtänyt mitä on tapahtunut ja kohdannut tapahtumaa koskevan totuuden.
- Surutyön tekeminen kuuluu tähän vaiheeseen.
 - Jokaisella on oma tapansa tehdä surutyötä.
- Uhri saattaa kärsiä mieleen tunkeutuvista muistikuvista.
- Uhri voi olla ahdistunut.
- Uhrista tulee haavoittuvaisempi ja hän pelkää uusia onnettomuuksia.
- Uhri voi tuntea tulevaisuuden pelkoa. Lapset saattavat ajatella: en ehkä koskaan tule aikuiseksi.

- Uhrille voi tulla ylikorostunut valmius vaaratilanteisiin ja hän säikkyy pienimmästäkin ripsahduksesta.
- Kriisitilanteet näkyvät lähes aina koulutilanteessa, esimerkiksi koulumenestyksen laskuna tai selittämättöminä reaktioina luokkatilanteessa.
- Uhri saattaa kärsiä muistamattomuudesta ja keskittymisvaikeuksista.
- Univaikeudet tavallisia.
 - Nukahtaminen tai herääminen voi olla vaikeaa, painajaisia.
- Alakuloisuus, masennus ja suru.
- Syyllisyyden, häpeän ja itsesyytöksen tunteet.
- Aggressiivisuus ja viha.
 - Kuollutta kohtaan, auttajaa kohtaan, syyllistä kohtaan.
- Uhri saattaa syrjäytyä ulkomaailmasta, vetäytyy.
- Uhri saattaa kieltää tunteet tapahtunutta kohtaan, puhua siitä näennäisen rauhallisesti ja väheksyä tapahtuneen merkitystä.
 - Tällainen reagointi estää surutyön läpikäymisen oikealla tavalla. Tunteiden on tultava esille.
- Erilaiset fyysiset reaktiot.
 - Esim. heikentynyt immuunisuoja, psykosomaattiset oireet.
- Uhrilla saattaa olla olemassaoloon liittyviä vaikeuksia.
 - Elämän tarkoituksen kyseenalaistaminen, tarkoituksettomuus, uskosta luopuminen, antautuminen erilaisten uskonnollisten liikkeiden toimintaan, ajautuminen itsemurhayritykseen.

2.3.3 Korjaantumisvaihe

- Kestää tapahtuman jälkeen muutamasta kuukaudesta vuoteen, puoleentoista saakka.
- Uhri alkaa suuntautua ulospäin ja nähdä elämässä eteenpäin.
- Uhri on hyväksynyt tapahtuneen ja alkaa nähdä elämässä uusia mahdollisuuksia.

2.3.4 Uudelleen orientoitumisen vaihe

- Tälle vaiheelle ei ole päätöstä.
- Traumaattisen kokemuksen läpikäynyt jatkaa elämäänsä eteenpäin "arvet" mukanaan. Arvet eivät kuitenkaan ole este normaalille elämälle.
- Uhri voi myös kokea oppineensa asioita.
- Lyhyiden jaksojen aikana voi tuntea tuskaa.

Traumaattisen tapahtuman läpityöskentelyn jälkeen ihmisen on käytävä läpi vielä normaalin surutyön vaiheet ennen kuin lopullinen toipuminen ja eheytyminen saavutetaan. Seuraavassa havainnollistetaan surutyön ja traumatyön eroja.

SURUTYÖ

- Eläviä muistikuvia menetetyistä henkilöstä.
- Lohduttavien muistojen hakeminen.
- Halu puhua menetetyistä henkilöstä.
- Lohduttavien unien näkeminen.
- Surun, kaipauksen ja masennuksen tunteet

TRAUMATYÖ

- Ahdistavia mielikuvia tapahtumasta.
- Tapahtumasta muistuttavien tilanteiden vältteleminen.
- Vaikeus puhua tapahtumasta.
- Unet painajaismaisia.
- Masennuksen, pelon ja ahdistuksen tunteet.

2.4 Lapset ja kriisi

Lapsen reaktiot kriisin yhteydessä riippuvat hänen iästään, kypsyydestään ja mahdollisista aiemmista traumaattisista kokemuksista ja niiden läpikäymisestä. Tavallisimmat reaktiot ovat kuitenkin iästä riippumattomia.

Välittömät reaktiot

- Shokki, epäusko.
- Kauhistus, vastustus.
- Välinpitämättömyys, lamaantuneisuus.
- Jäätyminen / tunnemyrsky.
- Pelko oman elämän puolesta, erosta ja uudesta traumasta.
- Regressiivinen käyttäytyminen (taantuminen).
- Vääristyneet havainnot.
- Tavallisten rutiinien jatkaminen

Jälkireaktiot

Lapsen reaktiot voimistuvat sitä mukaa, kun tapahtuneen pitäminen loitolla ei ole enää tarpeen tai mahdollista, sitä mukaa, kun asian merkitys alkaa valjeta. Tavallisimpia tällöin esiintyviä suru- ja kriisireaktioita ovat:

- Ahdistuneisuus ja haavoittuvuus.
- Voimakkaat muistikuvat, muistot.
- Univaikeudet.
- Masennus, kaipaus ja ikävä.
- Ärtäisyys, viha ja huomiota vaativa käytös.
- Syyllisyydentunto, itsesyytökset ja häpeä.
- Ongelmat koulussa, ongelmat suhteissa muihin oppilaisiin.
- Ruumiilliset vaivat.

Ammattiavun tarve jatkossa

Lapsi tarvitsee ammattiapua traumaattisesta tapahtumasta selviämiseen ja sen läpikäymiseen, jos:

- Lapsi vetäytyy ystävistä ja/tai aikuisista.
- Lapsen käyttäytyminen muuttuu dramaattisesti.
- Lapsen koulumenestys heikkenee.
- Lapsi osoittaa vahvaa ja jatkuvaa välttämiskäyttäytymistä tai tunteiden tukahduttamista.
- Lapsella on hallusinaatioita tai lapsi puhuu hajanaisesti.
- Lapsi hautoo ja jauhaa jatkuvasti tapahtumaa.
- Lapselle tulee pelkoreaktioita.
- Lapsi syyttää voimakkaasti itseään.

3 KRIISIN VAIKUTUKSET KOULUYHTEISÖÖN

Kriisitilanteessa koulu on erityisen haavoittuvainen yhteisö, koska lapsilla ja nuorilla on yleensä vähän kokemuksia kriiseistä. Koko kouluyhteisöä koskevilla kriisitilanteilla on niiden luonteesta riippumatta monia samankaltaisia seuraamuksia. Kriisitilanne iskee yleensä yllättäen, joten ensimmäisenä seuraamuksena on ihmisten hätäntyminen. Pelokas epätietoisuus valtaa alaa.

Vakavissa kriisitilanteissa:

- arkipäivän normaali kulku rikkoontuu
- kouluyhteisön toiminta järkkyy
- luokkatyöskentely vaikeutuu

- oppilaiden ja henkilökunnan on vaikea keskittyä työhön
- tapahtumaa koskevat, usein liioitellut tai vääristyneet, huhut leviävät
- jos kyseessä on dramaattinen tapahtuma, tiedotusvälineet tulevat paikalle
- aletaan hakea syyllisiä

Tyypillisiä tunteita ovat:

- lamaannus
- avuttomuus
- epätietoisuus siitä, miten tulisi toimia
- syyllisyys
- turvattomuus
- epäluottamus elämään
- pelko tulevaisuudesta

Kriisitilanteissa herää monenlaisia kysymyksiä?

- Miten kertoa asiasta oppilaille?
- Miten kohdata lasten ja nuorten reaktiot?
- Miten tukea surevia oppilaita?
- Miten tukea surevaa henkilökuntaa?
- Miten kertoa asiasta vanhemmille?
- Miten vastata vanhempien kysymyksiin?
- Miten kohdata tiedotusvälineet?

Aiemmin on usein sattunut, että jonkin järkyttävän tapahtuman jälkeen oppilaat on lähetetty kotiin. Nyt tiedetään, että näin ei suinkaan tule toimia. Shokkitilassa olevia oppilaita ei saa päästää kotiin, ennen kuin tapahtuneesta on keskusteltu koulussa. Lisäksi tulee myös varmistaa, ettei järkyttyneen oppilaan tarvitse olla yksin kotona.

Koko yhteisöä koskevan vakavan kriisitilanteen seurauksena osalla oppilaista ja työntekijöistä voi ilmetä mm. keskittymisvaikeuksia, unihäiriöitä ja psykosomaattisia oireita. Pahimmassa tapauksessa seurauksena voi olla posttraumaattinen stressihäiriö ja tapahtuma jää painamaan mieltä vuosiksi, jopa loppuelämäksi.

Kriisitilanne koettelee oppilaiden luottamusta koulun kykyyn auttaa. Jos oppilaiden hätä jää huomaamatta, luottamus aikuisiin horjuu. Tällöin koulu menettää tilanteen hallinnan juuri silloin, kun sitä eniten tarvittaisiin. Oppilaat kokevat jääneensä yksin. Heillä olisi tarve purkaa ajatuksiaan ja tunteitaan sekä pohtia tapahtuneen syitä. Jos tälle ei anneta aikaa ja tilaa, seurauksena voi olla kiukkua ja pettymystä, joka purkautuu levottomuutena ja aggressiivisena käyttäytymisenä. Kriisitilanteet eivät hoidu itsestään. Käsittelemättömät kriisit jäävät kytämään pinnan alle.

Myös vanhemmat voivat kokea itsensä avuttomiksi ja neuvottomiksi. Heillä voi olla odotuksia sen suhteen, miten asiaa käsitellään koulussa. He saattavat myös toivoa koulun asiantuntijoilta neuvoja siihen, miten asiasta voisi puhua kotona.

Kriisitilanteet tarjoavat koululle ainutlaatuisen mahdollisuuden vahvistaa koulun yhtenäisyyttä. Yhteinen kokemus, jaettu suru, voi lähentää henkilökuntaa ja oppilaita toisiinsa tavalla, jota mikään muu tilanne ei tekisi. Kriisin kohtaaminen ja sen yhteinen käsittely tarjoaa myös oppimiskokemuksen ja mallin siitä, millä tavalla elämässä voi selviytyä vaikeistakin tilanteista.

Koulu voi auttaa, koska

- Tavoitetaan yhdellä kertaa iso joukko lapsia ja nuoria.
- Ryhmälle suunnattu apu ei leimaa ketään.
- Koulussa on valtava määrä lasten ja nuorten kasvuun ja kehitykseen liittyvää asiantuntemusta.

- Opettajien erikoisala on tiedon jakaminen lapsille.
- Koulussa seurataan lapsia ja nuoria lähes päivittäin, usean vuoden ajan.
- Nuori viettää paljon aikaansa koulussa.
- Koulu edustaa pysyvyyttä ja jatkuvuutta nuoren elämässä.
- Koulu-aika on merkittävä itsetunnon ja minäkuvan kehittymisen kannalta.
- Koulun loppuunsaattamisella on suuri merkitys nuorten syrjäytymiskehityksen estäjänä.

4 SURUN JA KRIISIN VAIKUTUS OPPIMISEEN

Yksi traumaattisten kokemusten voimakkaimmista kielteisistä jälkiseurauksista on heikko koulusuoriutuminen. Monien oppilaiden kyky omaksua opetusta voi olla vakavasti vaurioitunut vielä kaksi vuotta traumaattisen tapahtuman jälkeen. Todennäköisin selitys tälle on trauman vaikutus keskittymiskykyyn. Traumaattiseen tapahtumaan liittyvät ahdistavat muistot ja itsepintaiset mielikuvat haittaavat keskittymistä ja osa oppilaan psyykkisestä energiasta sitoutuu traumaan liittyvien ajatusten, tunteiden ja mielikuvien torjumiseen. Energian puute, voimattomuus ja tunne elämän tarkoituksettomuudesta saattavat vähentää aktiivisuutta koulussa. Myös valveunia, ajatusten harhailua ja hajamielisyyttä voi esiintyä. Oppiminen ja muistaminen on heikompaa kuin tavallisesti ja tehtävien loppuun suorittaminen saattaa tuottaa vaikeuksia.

Kouluvaikeudet voivat ilmetä mm.

- tarkkaavaisuus- ja keskittymisvaikeuksina
- oppimisvaikeuksina
- masennuksena
- syrjään vetäytymisenä
- häiriökäyttäytymisenä

Kouluvaikeuksia ei yleensä enää myöhemmin osata yhdistää menneeseen traumaattiseen tapahtumaan, minkä takia oppilaan auttaminenkaan ei tahdo onnistua. Jos kouluvaikeuksia syntyy, oppilaan työmäärää voidaan vähentää ja tarjota erityisapua. Oppilaan panos koulutyöhön on sopeutettava heikentyneeseen keskittymistasoon.

5 KRIISIEN ENNALTAEHKÄISEMINEN

Vaikka kaikkia kriisitilanteita ei voida ennakoida, osa kriiseistä on ehkäistävissä. Kriisien ehkäiseminen onkin olennainen osa koulun kriisivalmiuden kehittämistä. Koulussamme pyritään ehkäisemään kriisejä mm. seuraavilla tavoilla:

Koulun järjestyssäännöt

Koulun järjestyssäännöillä pyritään luomaan turvalliset pelisäännöt ja puitteet koulunkäyntiin niin oppilaiden kuin koulun henkilökunnankin kannalta.

Varhainen puuttuminen

Perusopetuksen vuosiluokilla 7.-9. noudatetaan Muhoksen mallin mukaista varhaisen puuttumisen toimintatapa. Kyseisen toimintatavan periaatteena on, että kuka tahansa koulun henkilökuntaan kuuluva aikuinen tai joku muu aikuinen, jolle tulee huoli jonkun lapsen tai nuoren hyvinvoinnista on velvollinen puuttumaan asiaan. Huoli oppilaasta tulee saattaa oppilashuoltohenkilöstön tietoon. Puuttuminen on oppilaasta välittämistä. Välittäminen ja rohkeus ottaa asia puheeksi ovat puuttumisen perusasioita. Varhaista puuttumista tukee myös lapsen edun periaate. Lapsen etu tulee olla tärkeimpänä ja ohjaavana periaatteena toimia pohdittaessa. Varhaisella puuttumisella voidaan usein estää tilanteen kriisiytyminen.

Oppilashuolto

Oppilashuolto on osa koulun kasvatus- ja opetustoimintaa. Oppilashuollolla tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joiden avulla edistetään oppilaiden tasapainoista kasvua ja kehitystä sekä koko koulu yhteisön hyvinvointia ja viihtyvyyttä. Oppilashuollon tavoitteena on turvallisen ja terveen oppimis- ja työympäristön luominen. Koulun oppilashuoltotyö edesauttaa oppilaiden koulunkäyntiä ja oppimista sekä koulutuksellisen tasa-arvoisuuden toteutumista. Oppilashuolto on ensisijaisesti ennalta ehkäisevää, mutta myös oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista.

Oppilashuoltoryhmä on koulun sisällä toimiva moniammatillinen tiimi. Oppilashuoltoryhmän pyrkimyksenä on edistää oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Työryhmässä käsitellään mm. koulukiusaamista, oppimisvaikeuksia, käytöshäiriöitä, pinnausta ja päihteiden käyttöä. Yksittäisten oppilaiden asioiden lisäksi käsitellään luokkaa ja koko koulu yhteisöä koskevia asioita. Muhoksen yläkoululla oppilashuoltoryhmän jäseniä ovat rehtori, opinto-ohjaajat, erityisopettaja (t), kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori ja sosiaalityöntekijä. Tarvittaessa oppilashuoltoryhmän palaveriin kutsutaan myös luokanvalvoja, oppilas ja vanhemmat. Tapauskohtaisesti palaveriin voidaan pyytää myös muita terveys- ja sosiaalialan asiantuntijoita. Oppilashuoltoryhmä kokoontuu viikoittain. Oppilashuoltoryhmän työ on luottamuksellista.

Myös Muhoksen lukion opiskelijahuoltoa koordinoi lukion opiskelijahuoltoryhmä, johon kuuluvat rehtori, lukion opinto-ohjaaja, opettajien nimeämä edustaja, erityisopettaja, koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja ja tarvittaessa muita terveys- ja sosiaalialan asiantuntijoita. Myös opiskelijan ja hänen huoltajansa paikalle kutsuminen palaveriin on mahdollista. Ryhmän tehtävänä on arvioida opiskelijan ongelmatilanne ja ohjata tarvittaessa tuen piiriin tai jatkoselvittelyihin. Opiskelijahuoltoryhmä toimii yhteistyössä ryhmänohjaajien ja vanhempien kanssa. Ryhmänohjaaja voi osallistua opiskelijahuoltoryhmän toimintaan, kun siellä käsitellään hänen ryhmänsä opiskelijoiden asioita. Yhteydenpito alaikäisten opiskelijoiden vanhempiin on ryhmänohjaajan vastuulla.

Kaikkien koulussa opetus- ja kasvatustyötä tekevien aikuisten vastuu on havaita ja viestittää eteenpäin lasten ja nuorten hyvinvoinnin uhat. Koulun oppilashuoltohenkilöstön vastuulla on työstää asiaa joko koulun oppilashuoltoryhmässä tai ohjata perhettä ulkopuolisten palvelujen piiriin.

Kodin ja koulun välinen yhteistyö

Kodin ja koulun hyvällä ja tiiviillä yhteistyöllä on tärkeä ennaltaehkäisevä merkitys. Mikäli kummatkin osapuolet herkästi ottavat yhteyttä toisiinsa, jos nuoresta nousee huoli, niin mahdollistetaan varhainen ongelmiin puuttuminen ja negatiivinen kehityskulku saadaan alkuunsa katkaistua. Koululla toivotaan, että kotona ja vapaa-ajalla sattuneista nuoren elämään voimakkaasti vaikuttaneista ja järkyttäneistä tapahtumista sekä perheolosuhteiden muutoksista ilmoitettaisiin koululle. Tämä mahdollistaa ymmärtävän suhtautumisen nuoren käyttäytymiseen ja reagointiin sekä avun ja tuen tarjoamisen.

Vanhempien ja koulun välillä oleva ensimmäinen yhteyshenkilö on luokanvalvoja.

Luokanvalvojan ja huoltajan välinen keskustelu-aika, vanhempainvartti, järjestetään kaikille seitsemäsluokkalaisten huoltajille. Vanhempainvartin mahdollisuutta tarjotaan myös kahdeksannen ja yhdeksannen luokan oppilaiden huoltajille. Vanhempien toivotaan halutessaan ottavan yhteyttä luokanvalvojan lisäksi myös keneenkä muuhun tahansa koulun henkilökuntaan kuuluvaan. Myös muut henkilökuntaan kuuluvat ottavat tarvittaessa yhteyttä vanhempiin. Tarvittaessa vanhempia voidaan oppilaan asioissa tavata joko koulussa tai kotona.

Vanhempainillat ovat tapahtumia, joissa vanhemmilla on mahdollisuus tutustua nuorensa luokanvalvojaan, muihin opettajiin ja koulun henkilökuntaan. Vanhempainillassa käsitellään yleensä koulun toimintatapoja ja sääntöjä, kulloisenkin luokka-asteen kohdalla ajankohtaisia asioita sekä muita ajankohtaisia aiheita.

Yläkoululla ja lukiossa on käytössä internetpohjainen poissaolojen seurantajärjestelmä Wilma. Tämä järjestelmä tarjoaa huoltajalle ajasta ja paikasta riippumatta internetin kautta omilla tunnuksilla

sisäänkirjautumalla mahdollisuuden seurata mm. lapsensa poissaoloja ja opintomenestystä. Wilman kautta voi myös viestiä opettajien ja koulun muun henkilökunnan kanssa ajankohtaisista asioista.

Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden taustojen selvittäminen

Perhekodista tai muusta vastaavasta paikasta tulevan oppilaan taustaa on pyrittävä selvittämään ennen koulun aloittamista. Tämä on välttämätöntä, jotta oppilas voitaisiin sijoittaa hänen tasoaan ja tarpeitaan vastaavaan opetusryhmään. Taustan selvittäminen mahdollistaa myös sen, että koulu kykenee resurssiensa mukaan tarjoamaan oppilaan tarvitsemaa apua ja tukea. Koulu yhteisön jäsenten turvallisuuden takia myös tieto oppilaan mahdollisista käytöshäiriöistä tulee saattaa koulun tietoon.

Erityisopetus

Oppilaalla on oikeus saada tarvitsemaansa tukea opintoihinsa. Oppilaan itsetunnon kannalta on erityisen tärkeää saada kykyjä vastaavaa opetusta, jotta onnistumisen kokemukset ovat mahdollisia ja mielekkäitä koulutyöhön säilyy. Usein oppilaan ohjaaminen erityisopetukseen estää monien uusien ongelmien syntymisen, kuten esimerkiksi ilman opiskelupaikkaa jäämisen. Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat voivat halutessaan hakea jatko-opintoihin joustavassa valinnassa. Siirrosta erityisopetukseen neuvotellaan aina ensin sekä oppilaan että vanhempien kanssa. Siirtoon tarvitaan vanhempien suostumus.

Osa-aikaista erityisopetus on suunnattu oppilaille, joilla on lieviä oppimis- tai opiskeluvaikeuksia, mikä tarkoittaa oppilaan yksilöllisten oppimisedellytysten huomioimista rajaamalla ja painottamalla oppisisältöjä. Osa-aikaista erityisopetusta tarvitaan myös silloin, jos oppilas on poissaolojen vuoksi toisista jäljessä tai hänellä on joku kurssi suorittamatta esim. koulun vaihdon vuoksi. Oppilas voi siirtyä perusryhmään jakson päätyttyä. Opiskelu tapahtuu oppituntien aikana samanaikaisopetuksena tai pienryhmässä.

Yksilöllistetty erityisopetus tapahtuu omassa pienryhmässä. Opetus suunnitellaan jokaisen oppilaan omien edellytysten mukaan. Oppilaalle tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Oppilas sijoitetaan yksilöllistetyn erityisopetuksen luokkaan, mikäli hänellä on vaikeuksia useimpien kouluaineiden opiskelussa yleisopetuksen ryhmissä. Oppilaan siirtyminen erityisluokkaan on ennen kaikkea oppilaan itsensä edun mukaista. Henkilökohtaisella ohjauksella valmennetaan oppilaita jatko-opintoihin tehokkaasti. Erityisopetuksen ryhmässä opiskelevat voivat halutessaan osallistua jatko-opintoihin hakiessaan joustavaan valintaan.

Erityisopetus muista syistä on tunne-elämältään häiriintyneiden ja sosiaalisesti sopeutumattomien oppilaiden erityisopetusta. Erityisopetukseen oppilas voidaan siirtää myös muista syistä johtuvien koulunkäytöngelmien ratkaisemiseksi. Opetus noudattaa yleisopetuksen opetussuunnitelmaa eri oppiaineissa, mutta jokaiselle oppilaalle laaditaan myös henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Opetus on pienryhmässä tapahtuvaa erityisopetusta, jonka tavoitteena on parantaa oppilaan kokonaisvaltaista elämänhallintaa ja sosiaalisia valmiuksia sekä luoda tiedollista ja taidollista pohjaa peruskoulun jälkeisille jatko-opinnoille ja työelämään siirtymiselle. Erityisluokan opettaja huolehtii pääsääntöisesti itse luokkansa kaikkien oppiaineiden opettamisesta. Tässä korostuu erityisopetuksen kasvatuksellinen ja myönteiseen, turvalliseen ihmissuhteeseen perustuva lähtökohta.

Maahanmuuttajat, muut kansalliset vähemmistöt ja kaikki uskonnolliset ja elämäntavalliset vakaumukset

Kaikkien oppilaiden kulttuuritaustat on otettava huomioon. Edellytämme, että oppilaat kunnioittavat toisiaan rotuun, uskontoon, ihonväriin, vakaumukseen yms. katsomatta. Opettajien ja muun henkilökunnan tulee kohdella kaikkia oppilaita tasapuolisesti..

Oppitunnit erilaisista aiheista

Jokainen opettaja voi sisällyttää sopivaksi katsomallaan tavalla omaan oppiaineeseensa aiheita (esim. suvaitsevaisuus, koulukiusaaminen, mielenterveysasiat), jotka tukevat oppilaiden henkistä kasvua, hyvinvointia ja antavat eväitä elämässä selviytymiseen.

Terveystenhoitaja ja kuraattori pitävät mahdollisuuksiensa mukaisesti luokille oppitunteja kulloinkin tärkeäksi katsomastaan ajankohtaisesta aiheesta (esim. päihde- ja kriisiasiat). Koululla käy silloin tällöin myös vierailevia asiantuntijoita puhumassa jostakin heidän erityisosaamisensa liittyvästä aiheesta.

Oppilaskunnan hallituksen ja tukioppilaiden toiminta

Oppilaskunta on oppilaiden äänitorvi ja vaikutuskanava koulun asioihin. Sen jäseniä ovat kaikki koulun oppilaat. Oppilaskuntaa johtaa oppilaskunnan hallitus. Jokainen luokka valitsee hallitukseen oman edustajansa. Oppilaskunnan hallitusta ohjaa opettaja. Oppilaskunta on olemassa vaikuttaakseen oppilaiden viihtyvyyteen ja aktiivisuuteen sekä kehittääkseen niitä.

Tukioppilaat valitaan joka kevät kahdeksaluokkalaisten joukosta hakemusten perusteella. Mannerheimin Lastensuojeluliiton kouluttaja kouluttaa uudet tukioppilaat. Tukioppilastoiminnan tavoitteena on kaverisuhteiden, kouluviihtyvyyden sekä luokkien ja koulun yhteishengen lisääminen ja parantaminen. Lukion tutor-toimintaan valitaan opiskelijaedustajat niin ikään vuosittain.

Työnohjaus

Työnohjaus on keskusteluun perustuvaa kokemuksellista oppimista ja uuden oivaltamista. Se on työnohjaajan ohjaamaa tavoitteellista ja luottamuksellista yksilö- tai pienryhmätoimintaa, jossa käsitellään muun muassa työhön, työyhteisöön, työtilanteisiin ja erilaisiin toimintatapoihin liittyviä kokemuksia, kysymyksiä ja tunteita. Työnohjaus tarjoaa mahdollisuuden käydä läpi vaikeita työtilanteita ja purkaa mieltä askarruttavia asioita. Työnohjauksen avulla voidaan vähentää stressin tunnetta ja työn henkistä kuormittavuutta.

Työnohjausta pyritään järjestämään kaikille niille koulun henkilökuntaan kuuluville, joille se on tarpeellista.

6 KOULUYHTEISÖN JÄSENEEN KUOLEMANTAPAUS

6.1 Oppilaan kuolema / äkillinen

Välittömät toimenpiteet

- Tieto oppilaan kuolemasta tulee jollekin koulun henkilökuntaan kuuluvalla.
- Tiedon todenperäisyys tarvittaessa tarkistettava.
 - Kahdensuuntainen tiedottaminen poliisin kanssa.
- Oppilaan kuolemasta tiedotetaan koulun kriisityöryhmälle ja oppilaan luokanvalvojalle/ryhmänohjaajalle.
- Koulun kriisityöryhmä ja kuolleen oppilaan luokanvalvoja/ryhmänohjaaja kokoontuvat mahdollisimman pian.
- Kriisityöryhmä sopii työnjaosta, uusista palavereista ja jälkityöstä.
- Henkilö, jolle se kuuluu luontevimmin, ottaa yhteyttä kuolleen oppilaan vanhempiin.

Tiedottamisen jälkeen:

- Lippu puolitankoon.
- Kynttilä kuolleen oppilaan pulpetille.
- Surunvalittelukortti ja kukat lähetetään kotiin koko koulun puolesta, omalta luokalta erikseen.

Tiedottaminen

- Tiedotetaan totuudenmukaisesti viranomaisilta saadun tiedon mukaan.
 - Kuolemasta tiedotetaan aina, kuolinsyyntä ilmoittamisesta voidaan neuvotella.
 - Joskus vanhemmat saattavat kieltää koulua puhumasta itsemurhasta, kuolemasta, vammasta tms. Koulun tulee pyrkiä yhteistyöhön

vanhempien kanssa ja kertoa, miksi asian käsittely on tärkeää. Vanhemmille kannattaa korostaa, ettei tarkoitus ole käsitellä perheen yksityisasiota, vaan tukea nuorten selviytymistä. Vanhemmille voi todeta, että nuoret joka tapauksessa tietävät usein tapahtuneesta ja pohtivat sitä keskenään. On parempi, että he saavat asiallista tietoa kuin huhut vääristävät tapahtuneen.

- Huhuilta katkaistaan siivet heti alkuunsa.

Tiedottaminen henkilökunnalle

- Rehtori tai vararehtori hoitavat.
- Kuulutetaan koko henkilökunta paikalle.
- Annetaan faktatieto ja ohjeistus toimintaan luokissa
 - a) Aikuisen on oltava luokassa.
 - b) Välittömän avun tarpeessa olevat oppilaat ohjattava heti terveydenhoitajalle tai kuraattorille.
 - c) Opettajan arvioinnin mukaan joko keskustellaan luokassa tapahtuneesta tai oppitunti jatkuu normaalisti.
- Henkilökunnalle tiedotetaan kahteen kertaan, jotta varmasti tavoitettaisiin kaikki.

Tiedottaminen oppilaille

- Rehtori kuuluttaa virallisen tiedon.
- Jos tapahtuma koskettaa erityisesti jotakin luokkaa, voi terveydenhoitaja ja/tai kuraattori olla läsnä oppilaiden saadessa tiedon.
- Oppilaille tiedottamisen jälkeen opettajat keskustelevat luokan kanssa tapahtuneesta.
 - Oppilaiden tulee saada puhua siitä, mitä tuntevat ja ajattelevat.
 - Tarvittaessa ohjeistetaan oppilaita toimimisessa tiedotusvälineiden suhteen.
- Jos oppilas ei tiedon saatuaan kykene jäämään kouluun, niin oppilaan kotiin soitetaan ja varmistetaan, että kotona on joku, jonka kanssa oppilas voi keskustella tapahtuneesta.
-

Tiedottaminen oppilaiden koteihin

- Rehtori laatii tiedotteen oppilaiden koteihin. Ehdotus tiedotteeksi liitteessä 1.
- Tiedotteesta tulee ilmetä faktat, toimenpiteet koululla, tietoa nuoren reaktioista ja yhteystiedot koululle.

Tiedottaminen tiedotusvälineille

- Tarvittaessa rehtori antaa lausuntoja tiedotusvälineille

Jälkityö

- Rutiineihin on palattava mahdollisimman pian.
- Henkilökohtaista keskusteluapua (terveydenhoitaja/kuraattori) tarjolla kaikille, jotka sitä kokevat tarvitsevänsä.
- Debriefing
 - Debriefingin tarpeesta on koulun ja kunnan kriisityöryhmän välinen yhteyshenkilö (kuraattori/terveydenhoitaja) yhteydessä kunnan kriisiryhmään.
 - 1-5 päivän kuluttua tapahtuneesta järjestetään debriefing-istunto luokalle ja tarvittaessa muillekin ryhmille (esim. muilla luokilla olevat ystävät, harrastusporukka).
 - 1-5 päivän kuluttua tapahtuneesta järjestetään koulun kriisityöryhmän ja henkilökunnan debriefing-istunnot.
- Kuolleen oppilaan vanhempien kanssa on sovittava vierailu kotiin. Vierailulle menevät ne henkilöt, joille se soveltuu luontevimmin.

- Tarvittaessa järjestetään vanhempainilta.
 - Vanhempainillassa on tarjottava mahdollisuus seuraavien asioiden käsittelylle: asiatietoa tapahtuneesta, tietoa siitä mihin toimenpiteisiin koulussa on ryhdytty, tilaa vanhempien reaktioille sekä sille mitä kodeissa on puhuttu, tietoa siitä millaisia ovat nuorten tavalliset reaktiot, neuvoja siitä mitä vanhemmat voivat tehdä kotona, keskustelua siitä miten asiaa koulussa käsitellään edelleen.
- Hautajaiset
 - Ehdotus hautajaiskutsuksi liitteessä 2.
 - Kuolleen oppilaan luokka osallistuu hautajaisiin, jos vanhemmat antavat luvan ja oppilaat haluavat.
 - Ennen hautajaisia luokanvalvojan tulee keskustella oppilaiden kanssa kaikesta mahdollisesta hautajaisiin liittyvästä.
 - Symbolinen ele vanhemmille (esim. muistojen kirja).
 - Kuolinilmoituksen sisällöstä sovitaan vanhempien kanssa.
 - Koulun henkilökunnasta oltava edustus hautajaisissa.
- Kriisityöryhmä järjestää loppupalaverin, jossa keskustelua ja toiminnan arviointia.
- Jatkossa seurataan erityisesti niiden oppilaiden hyvinvointia, joita tapahtunut koski läheisesti tai joita se muutoin järkytti syvästi.
- Kun kuolemasta on kulunut vuosi:
 - Halutessaan oppilaat ja henkilökunnan jäsenet voivat käydä viemässä haudalle kynttilän
 - On erittäin tavallista, että vuosipäivän aikoihin tapahtumat nousevat tuoreina mieleen ja aiheuttava reagointia.

6.2 Oppilaan kuolema / odotettavissa oleva

- Kyseessä sairaus, joka johtaa väistämättä kuolemaan tai sairaus, joka on vaiheessa jolloin paraneminen ei ole enää mahdollista, vaan kuolema on väistämätön.

(- Tapauksessa, jossa oppilas sairastuu vakavasti esimerkiksi syöpään voidaan noudattaa ennakoivia toimenpiteitä.)

Ennakoivat toimenpiteet

- Yritetään saada oppilaalta ja vanhemmilta lupa käsitellä etukäteen asiaa luokassa / ystävien kanssa.
- Sovitaan oppilaan ja vanhempien kanssa käytännön asiat esim. kuka saa käydä sairaalassa.
- Luokanvalvoja/ ryhmänohjaaja pitää säännöllistä yhteyttä kotiin.

Välittömät toimenpiteet

- Tieto oppilaan kuolemasta tulee jollekin koulun henkilökuntaan kuuluvalle.
- Tarvittaessa tarkistetaan tiedon todenperäisyys.
- Oppilaan kuolemasta tiedotetaan koulun kriisityöryhmälle ja oppilaan luokanvalvojalle.
- Koulun kriisityöryhmä ja kuolleen oppilaan luokanvalvoja/ryhmänohjaaja kokoontuvat mahdollisimman pian.
- Kriisityöryhmä sopii työnjaosta, uusista palavereista ja jälkityöstä.
- Henkilö, jolle se kuuluu luontevimmin, ottaa yhteyttä kuolleen oppilaan vanhempiin.

Tiedottaminen

- Tiedotetaan totuudenmukaisesti vanhemmilta saadun tiedon mukaan.
- Tiedottamisesta vastaa joko peruskoulun 7.-9. luokkien rehtori tai lukion rehtori riippuen siitä, kumman koulun oppilasta/opiskelijaa asia ensisijaisesti koskee. Rehtorit tekevät joka tapauksessa tiivistä yhteistyötä.

Tiedottaminen henkilökunnalle

- Rehtori tai vararehtori hoitavat.

- Kuulutetaan koko henkilökunta paikalle.
- Annetaan faktatieto ja ohjeistus toimintaan luokissa.
 - a) Aikuisen on oltava luokassa.
 - b) Välittömän avun tarpeessa olevat oppilaat ohjattava heti terveydenhoitajalle tai kuraattorille.
 - c) Opettajan arvioinnin mukaan joko keskustellaan luokassa tapahtuneesta tai oppitunti jatkuu normaalisti
- Henkilökunnalle tiedotetaan kahteen kertaan, jotta varmasti tavoitettaisiin kaikki.

Tiedottaminen oppilaille

- Rehtori kuuluttaa virallisen tiedon.
- Jos tapahtuma koskettaa erityisesti jotakin luokkaa, voi terveydenhoitaja ja/tai kuraattori olla läsnä oppilaiden saadessa tiedon.
- Oppilaille tiedottamisen jälkeen opettajat keskustelevat luokan kanssa tapahtuneesta.
 - Oppilaiden tulee saada puhua siitä, mitä tuntevat ja ajattelevat.
- Jos oppilas ei tiedon saatuaan kykene jäämään kouluun, niin oppilaan kotiin soitetaan ja varmistetaan, että kotona on joku, jonka kanssa oppilas voi keskustella tapahtuneesta.

Tiedottamisen jälkeen:

- Lippu puolitankoon.
- Kynttilä kuolleen oppilaan pulpetille.
- Surunvalittelukortti ja kukat lähetetään kotiin koko koulun puolesta, omalta luokalta erikseen.

Tiedottaminen oppilaiden koteihin

- Harkitaan tiedotteen laatimista oppilaiden kotiin, rehtori laatii.
- Tiedotteesta tulee ilmetä faktat, tietoa nuoren reaktioista ja yhteystiedot koululle.

Jälkityö

- Rutiineihin on palattava mahdollisimman pian.
- Henkilökohtaista keskusteluapua (terveydenhoitaja/kuraattori) tarjolla kaikille, jotka sitä kokevat tarvitsevänsä.
- Kuolleen oppilaan vanhempien kanssa on sovittava vierailu kotiin. Vierailulle menevät ne henkilöt, joille se soveltuu luontevimmin.
- Hautajaiset
 - Ehdotus hautajaiskutsuksi liitteessä 2.
 - Kuolleen oppilaan luokka osallistuu hautajaisiin, jos vanhemmat antavat luvan ja oppilaat haluavat.
 - Kuolinilmoituksen sisällöstä sovitaan vanhempien kanssa.
 - Symbolinen ele vanhemmille (esim. muistojen kirja).
 - Koulun henkilökunnasta oltava edustus hautajaisissa.
- Kriisityöryhmä järjestää loppupalaverin, jossa keskustelua ja toiminnan arviointia.
- Jatkossa seurataan erityisesti niiden oppilaiden hyvinvointia, joita tapahtunut koski läheisesti tai joita se muutoin järkytti syvästi.
- Kun kuolemasta on kulunut vuosi:
 - Halutessaan oppilaat ja henkilökunnan jäsenet voivat käydä viemässä haudalle kynttilän.
 - On erittäin tavallista, että vuosipäivän aikoihin tapahtumat nousevat tuoreina mieleen ja aiheuttavat reagointia.

6.3 Henkilökuntaan kuuluvan kuolema / äkillinen / odotettavissa oleva

- Noudatetaan tarvittaessa soveltaen samaa toimintaohjeistusta kuin oppilaan äkillisessä tai odotettavissa olevassa kuolemassa (kohdat 6.1-6.2).
- Ehdotus tiedotteeksi koteihin liitteessä 3.
- Ehdotus hautajaiskutsuksi liitteessä 4.

7 LÄHEISEN KUOLEMA

7.1 Läheisen kuolema / oppilas

Välittömät toimenpiteet

- Jos tieto läheisen kuolemasta tulee koulupäivän aikana
 - Yritetään saada omainen paikalle kertomaan oppilaalle tapahtuneesta.
 - Jos omaista ei saada paikalle terveydenhoitaja / kuraattori kertoo tapahtuneesta, ei jätä oppilasta yksin, huolehtii oppilaan omaistensa seuraan.
- Luokanvalvoja/ryhmänohjaaja keskustelee perheen kanssa, onko tapahtunutta yleensä suotavaa / tarpeen käsitellä luokassa / koulussa.
- Perheeltä on kysyttävä, mitä asiasta saa kertoa, kerrotaan vain tosiasiat.
- Luokanvalvojan/ryhmänohjaajan tulee avoimesti keskustella kuolemasta luokan kanssa läheisensä menettäneen oppilaan poissa ollessa.
- Luokan muita oppilaita tulee valmistella kohtaamaan läheisensä menettänyt luokkatoveri ja auttaa heitä ymmärtämään, että hän saattaa olla tapahtuneen jälkeen tavallista haavoittuvampi.
- Harkitaan seuraavia asioita: surunvalittelukortti oppilaan kotiin, kukat, käynti perheessä.

Jälkityö

- Henkilökunta pyrkii hienovaraisesti ottamaan huomioon ja tukemaan surevaa oppilasta.
- Oppilaan ystävät ja luokkatoverit tukevat ja auttavat häntä.
- Tarjotaan tarvittaessa keskusteluapua (kuraattori/terveydenhoitaja)
- Oppilaan reaktioihin tulee kiinnittää huomiota.
 - Ihmisten tavat tehdä surutyötä ovat hyvin erilaisia.

7.2 Läheisen kuolema / henkilökunta

Välittömät toimenpiteet

- Kun henkilökuntaan kuuluva saa tietää läheisensä kuolemasta, kertoo hän asiasta rehtorille.
- Jos tieto henkilökuntaan kuuluvan läheisen kuolemasta saadaan kesken työpäivän, rehtori kertoo tapahtuneesta työntekijälle.
- Rehtori kysyy työntekijältä, saako asiaa käsitellä työyhteisössä
 - Työntekijän kanssa sovitaan, onko asiaa yleensä suotavaa käsitellä työyhteisössä.
 - Työntekijältä on kysyttävä, mitä tapahtuneesta saa kertoa.
- Työntekijä saatetaan tarvittaessa kotiin.
- Surunvalittelukortti ja kukat koko henkilökunnan puolesta.

Jälkityö

- Työtoverit valmistautuvat kohtaamaan läheisensä menettäneen työtoverin ja auttavat häntä kukin taitojensa mukaan muistaen, että sureva työtoveri tarvitsee usein vain rauhaa ja läheisen läsnäoloa eikä välttämättä sanoja.

- Työyhteisö pitää huolta läheisensä menettäneestä työtoverista.
- Tapahtuneen jälkeen työtoveri saattaa olla tavallista haavoittuvampi.
- Työtoverin reaktioihin tulee kiinnittää huomiota.
 - Ihmisten tavat tehdä surutyötä ovat hyvin erilaisia.
- Työntekijän ystävät ja työtoverit tukevat ja auttavat häntä, mutta apua ei saa tyrkyttää, eikä työntekijä saa tuntea olevansa holhouksessa.
- Tarvittaessa työntekijälle tarjotaan ammattiauttajan apua.

8 OPPILAAN MIELENTERVEYSONGELMA

Lapsilla ja nuorilla mielenterveysongelmat ovat lähes yhtä yleisiä kuin aikuisilla. Mielenterveysongelmat voivat ilmetä hyvin monin tavoin ja erilaisin oirein. Mielenterveyden häiriöstä on kyse silloin, kun oireet aiheuttavat kärsimystä tai monenasteista psyykkistä vajaakuntoisuutta ja rajoittavat toimintakykyä. Tavallisia mielenterveydenhäiriöitä ovat ahdistuneisuushäiriöt, syömishäiriöt, psykoosit ja mielialahäiriöt. Niihin voi liittyä itsetuhokäyttäytyminen.

Välittömät toimenpiteet

- Jos epäilet oppilaalla olevan mielenterveysongelmia, ilmoita asiasta välittömästi terveydenhoitajalle tai koulukuraattorille tai ohjaa oppilas heti jommankumman puheille.
- Terveydenhoitaja ja/tai koulukuraattori keskustele oppilaan kanssa, arvioi tilanteen ja ohjaa tarvittaviin palveluihin.
- Tarvittaessa terveydenhoitaja tai kuraattori ottaa yhteyttä huoltajaan.
- Jos oppilaalla on vakavia itsemurha-aikeita:
 - Älä jätä oppilasta yksin.
 - Ilmoita terveydenhoitajalle ja/tai kuraattorille, joka keskustele oppilaan kanssa, arvioi tilanteen ja ohjaa tarvittaviin palveluihin.
 - Yhteys huoltajaan
 - Tarvittaessa tehdään sekä suullinen että kirjallinen lastensuojeluilmoitus (kts. liite 5) - varmistetaan lastensuojelun toimivuus.

8.1 Masentuneen oppilaan tuntomerkkejä

- Oppilaan **mieliala on masentunut**.
- **Iloisuus katoaa**.
- Oppilas on jatkuvasti **väsynyt**. Hänellä on **univaikeuksia**, hän ei nuku tarpeeksi tai ei tunnu saavan pitkästäkään unesta riittävästi voimia seuraavaan päivään.
- Oppilas on **voimaton**. Hän ei tunnu jaksavan oikein mitään.
- Oppilaalla on jatkuvasti erilaisia **kipuja ja särkyjä**.
- Oppilas on **jatkuvasti alakuloinen ja vetäytyy** ystävien parista ja harrastuksista.
- Oppilasta **ei kiinnosta mikään**, ei koulutyö, ei ystävät, ei harrastukset, eikä hän innostu mistään.
- Oppilaalla on **”hällä väliä”-asenne**.
- Oppilaalla on **syömisvaikeuksia**. Hän syö liikaa tai liian vähän.
- Oppilas on **vihamielinen** tai aggressiivinen. Kiukuttelee ja ärsyyntyy syyttä suotta.
- Oppilaalla on **keskittymisvaikeuksia**.
- Oppilas on **levoton** tai **ylivilkas**. Hän touhuu siellä täällä ja heittelee huomautuksia, jotka häiritsevät muun luokan työskentelyä.
- Oppilaan **itsetunto laskee**. Oppilas **ilmaisee inhoavansa itseään**. Hän pitää itseään rumana ja on varma, ettei kukaan pidä hänestä.
- Oppilaan **koulumenestys on huono** tai se **laskee**.
- Oppilas **käyttää alkoholia tai huumeita** paetakseen todellisuutta.

- Oppilas on **itkuinen**. Vanhemmat oppilaat yleensä kätkevät itkunsa, mutta **surullisuus** näkyy hallitsevana olotilana. Elämänilo puuttuu.
- Oppilas **kokee tulevaisuuden synkkänä**. Kuoleman pohdiskelua esiintyy puheissa, kirjoituksissa ja piirrustuksissa.
- Oppilas **viiltelee** itseään.
- Oppilaalla on **itsetuhoisia ja itsemurha-ajatuksia**.

8.2 Oireita, jotka saattavat viitata mielenterveydelliseen häiriöön

- Oppilas **vetäytyy yksinäisyyteen**
- Oppilas on **sekava**, hänen puheensa ovat epärealistisia.
- Oppilaalla esiintyy **pakkotoimintoja**. Hän toistaa rituaalinomaisesti jotain liikettä tai toimintaa.
- Oppilas **toimii pikkulapsen tavoin** tai tavalla, joka on huomattavan poikkeava ja jota hän itse ei osaa tai halua selittää.
- **Koulutyön suorittaminen vääristyy** joko voimiin ja kykyihin nähden liialliseksi yrittämiseksi tai suhtautuminen muuttuu välinpitämättömäksi.
- Oppilas antaa suullisia, kirjallisia tai kuvallisia **vihjeitä avuntarpeestaan**.
- **Ulkoinen olemus muuttuu** äkkiä: oppilas on hoitamaton tai äärimmäisen tarkka ulkonäöstään.
- Hänellä esiintyy äkillisiä selittämättömiä **naurun- tai itkunpuuskia**.
- **Myös harhoja tai harhaluuloja** voi esiintyä.

8.3 Itsemurhan riski on olemassa, kun...

- Oppilaalla on **takana aiempi itsemurhayritys**.
- Oppilas on **puhunut itsemurhasta** tai **uhannut sillä**.
- Oppilaalla on **suunnitelma itsemurhan tekemistä varten**. On **miettinyt** itsemurhan tekemisen **aikaa, tapaa ja paikkaa**.
- Oppilas **ajattelee** jatkuvasti kuolemaa.
- Oppilas on **masentunut**.
- Oppilas **eristäytyy ja vetäytyy syrjään**.
- Oppilaan **persoonallisuus muuttuu** jyrkästi.
- Oppilas **alkaa lahjoitella tavaroitaan**.
- **Kuolema esiintyy oppilaan puheissa, kirjoituksissa ja piirustuksissa**.
- Oppilas on **tuntenut jonkun, joka on tehnyt itsemurhan**, tai hänellä on **äskettäin kuollut väkivaltaisesti joku sukulainen**.
- Oppilas on **kokenut lähiaikoina suuren menetyksen**, läheisen kuoleman, seurustelusuhteen päättymisen tai itsetunnon menettämisen epäonnistumisen seurauksena.
- Oppilaan **perheessä ongelmia**.
- Oppilas **samaistuu** johonkuhun **itsemurhan tehneeseen henkilöön** (idoli, julkisuuden henkilö).
- Oppilas on **impulsiivinen ja/tai väkivaltainen**.
- Oppilas on **epäsuorasti itsetuhoinen**: käyttää runsaasti alkoholia, käyttää huumeita, ottaa toistuvasti riskejä liikenteessä, laiminlyö sairautensa hoitoa (esim. diabetes) jne...
- Oppilas **viiltelee** itseään (useimmiten käsivarsissa merkkejä).
- Oppilas **ei näe ulospääsyä ongelmistaan** ja torjuu ongelmanratkaisutilaisuudet.
- Oppilas **vaatii itseltään liikaa**, on liian kriittinen itseään kohtaan.
- Oppilas **ei näe itsellään olevan tulevaisuutta**. Ei tee esimerkiksi lomasuunnitelmia, opiskelusuunnitelmia jne.

HUOMIOI, ETTÄ OIREET SAATTAVAT KIETOUTUA TOISIINSA. OIREIDEN TAUSTALLA VOI OLLA MONENLAISIA ONGELMIA. ON SELVITETTÄVÄ, MIKÄ ON SYY

JÄ MIKÄ SEURAU. KUN USEITA OIREITA ESIINTYY YHTÄ AIKAA, ON SYYTÄ OLLA HUOLISSAAN.

Tiedottaminen

- Itsetuhoisesta oppilaasta on aina tiedotettava oppilashuoltoryhmälle, kuraattorille/terveydenhoitajalle ja oppilaan luokanvalvojalle/ryhmänohjaajalle.
- Oppilaan itsetuhoisuudesta on ilmoitettava huoltajalle.
- Mielenterveysongelmista on aina tiedotettava oppilashuoltoryhmälle, kuraattorille/terveydenhoitajalle ja tarvittaessa luokanvalvojalle/ryhmänohjaajalle.

Jälkityö

- Oppilaan hyvinvoinnin seuranta

9 ALKOHOLI JA HUUMAAVAT AINEET

Alkoholilaki

- Alaikäisen alkoholinkäytön kieltää alkoholilaki.
Alle 18-vuotiaat:
 - Ei oikeutta pitää hallussa mitään alkoholijuomia.
 - Alle 18-vuotiaalle ei saa anniskella eikä myydä alkoholijuomia.
 - Alle 18-vuotiaalle alkoholin välittäminen on kielletty. Välittämisestä voi saada rangaistuksena sakkoa ja enintään kaksi vuotta vankeutta.
- Kaikki alaikäisen alkoholinkäyttö on näin ollen väärinkäyttöä.

Huumausainelaki

- Huumausaineen tuotanto, valmistus, maahantuonti, maastavienti, jakelu, kauppa, hallussapito ja käyttö on kielletty muihin kuin lääkinällisiin, tieteellisiin taikka huumausainerikosten ehkäisemistä tai tutkintaa edistäviin tarkoituksiin.

9.1 Oppilaan runsas alkoholinkäyttö

- Jos koulun henkilökuntaan kuuluvan tietoon tulee oppilaan runsas alkoholinkäyttö, on siitä välittömästi ilmoitettava terveydenhoitajalle tai kuraattorille
- Terveydenhoitaja ja/tai koulukuraattori keskustele oppilaan kanssa.
- Informoidaan sosiaalitoimistoa tilanteesta.
- Harkinnan mukaan otetaan yhteyttä huoltajiin.
- Harkinnan mukaan tarvittaessa tehdään suullinen ja kirjallinen lastensuojeluilmoitus.

9.2 Oppilaalla alkoholia tai huumaavaa ainetta mukana koulussa

- Takavarikoidaan heti. Mikäli oppilas ei luovuta pyynnöstä huolimatta pyydetään poliisi paikalle.
- Ilmoitetaan heti rehtorille ja pyydetään selvittämään tilannetta.
- Ilmoitetaan huoltajalle.
- Tehdään suullinen ja kirjallinen lastensuojeluilmoitus (kts. liite 5) - varmistetaan lastensuojelun toimivuus.
- Rangaistukset tapauskohtaisesti yhteistyössä rehtorin kanssa.

9.3 Oppilas alkoholin vaikutuksen alaisena koulussa

- Ilmoitetaan heti rehtorille ja pyydetään selvittämään tilannetta.
- Pyydetään oppilasta siirtymään rauhalliseen tilaan. Älä jätä oppilasta yksin.
- Mikäli oppilas on siinä kunnossa, että pystyy keskustelemaan tilanteesta, niin keskustele hänen kanssaan.

- Pyydetään vanhemmat hakemaan oppilas koulusta.
- Jos vanhempia ei tavoiteta, pyydetään poliisia hakemaan oppilas.
- Tehdään suullinen ja kirjallinen lastensuojeluilmoitus (kts. liite 5) - varmistetaan lastensuojelun toimivuus.
- Vanhemmat ja oppilas pyydetään koululle keskustelemaan tapahtuneesta.
- Rangaistukset tapauskohtaisesti yhteistyössä rehtorin kanssa.

9.4 Oppilas huumaavan aineen vaikutuksen alaisena koulussa

- Ilmoitetaan heti rehtorille ja pyydetään selvittämään tilannetta.
- Otetaan välittömästi yhteyttä terveydenhoitajaan. Jos terveydenhoitaja ei ole tavoitettavissa, otetaan yhteyttä terveyskeskukseen.
- Jos oppilas ei suostu lähtemään terveydenhoitajan luokse tai terveyskeskukseen, pyydetään poliisi paikalle.
- Otetaan yhteyttä vanhempiin.
- Tehdään suullinen ja kirjallinen lastensuojeluilmoitus (kts. liite 5) - varmistetaan lastensuojelun toimivuus.
- Vanhemmat ja oppilas pyydetään koululle keskustelemaan tapahtuneesta.
- Rangaistukset tapauskohtaisesti yhteistyössä rehtorin kanssa.

9.5 Epäily oppilaan huumeiden käytöstä

- Jos koulun henkilökuntaan kuuluva epäilee oppilaan käyttävän huumaavia aineita, on otettava välittömästi yhteyttä terveydenhoitajaan, koulukuraattoriin tai heidän poissa ollessa terveyskeskukseen.
- Terveydenhoitaja ja/tai koulukuraattori keskustelee oppilaan kanssa, arvioi tilannetta ja ohjaa tarvittaessa huumetestiin.
- Huumeidenkäyttöpäilytapauksen yhteydessä tarkempi oppilaan kokonaistilanteen arvio on yleensä aiheellinen.
- Testaus suoritetaan terveyskeskuksessa.
- Jos epäily on vahva ja alaikäinen oppilas kieltäytyy testistä, otetaan yhteys huoltajaan ja/tai tehdään lastensuojeluilmoitus.
- Testituloksen ollessa negatiivinen tarvittaessa seurataan oppilaan tilannetta.
- Jos testituloksella on positiivinen, otetaan yhteyttä huoltajaan ja tehdään lastensuojeluilmoitus.

9.6 Päihteiden käytön tunnistaminen

Mistä voi päätellä oppilaan käyttävän päihteitä? Tässä muutamia asioita, jotka voivat olla merkinä siitä:

- Koulumenestys heikkenee nopeasti.
- Poissaolot lisääntyvät, erityisesti aamu- tai maanantai poissaoloja.
- Rahantarve kasvaa. Näpistelyä ja tavaroiden kauppaamista.
- Ystävät vaihtuvat.
- Puheenaiheet vaihtuvat; alkoholi- tai huumeslangi tulevat puheisiin.
- Puheet muuttuvat epärealistisiksi; esiintyy valehtelua ja tarinoiden sepittäilyä.
- Persoonallisuus muuttuu.
- Oppilaalla esiintyy pelkotiloja, ahdistuneisuutta ja levottomuutta, katse harhailee, olemus muuttuu pälyileväksi.
- Ulkonäkö muuttuu. Pukeutumisella ei näytä olevan merkitystä tai sitten vaatetustyylillä ylikorostuu.
- Hoitamaton olemus.
- Tokkuraisuus.
- Jotkin fyysiset merkit liittyvät käytettävään päihteeseen. Huomio laajentuneisiin silmäteriin, verestäviin silmänvalkuaisiin, vapinaan, hikoiluun, tokkuraisuuteen, laihtumiseen tai lihomiseen, jos niille ei näytä löytyvän muuta selittävää tekijää.
- Joillekin aineille on ominaista tietty haju: kitkerä tinneri, pistävä bensa, imelä kannabis jne.

- Oppilaan hallusta löytyy käyttöön viittaavia esineitä: piippu, aineenpalaset, erilaiset veitset yms.

HUOM! Mitkään merkit eivät yksin tai yhdessä välttämättä merkitse, että nuorella on päihdeongelma.

10 VÄKIVALTA TAI SEN UHKA

10.1 Fyysinen väkivalta

- Varmista aina oma ja oppilaiden turvallisuus.
- Tilanne pyrittävä lopettamaan välittömästi. huuda, mene väliin jne. Ota huomioon oman vahingoittumisen mahdollisuus.
- Jos et saa tappelua loppumaan yksin, hae apuvoimia paikalle.
- Tarvittaessa hälytetään poliisi paikalle.
- Huolehdi tarvittaessa ensiavun järjestämisestä.
- Tilanne selvitetään, aina kirjallinen selvitys.
- Ilmoitetaan huoltajille.
- Rangaistukset tapauskohtaisesti yhteistyössä rehtorin kanssa.

Jälkityö

- Asianosaisten ja silminnäkijöiden kanssa keskusteltava mahdollisimman pian.
- Oppilas/huoltaja voi halutessaan tehdä rikosilmoituksen.
- Henkilökunnan jäsenen kohdistuvasta väkivallasta on tehtävä ilmoitus rehtorille ja työsuojelupäällikölle.
- Lastensuojeluilmoituksen tekemistä harkittava.
- Debriefing-istunnon järjestämistä harkittava.

10.2 Henkinen väkivalta

- Nimittely, pilkkaaminen, syrjiminen, selän takana puhuminen, joukon ulkopuolelle jättäminen, kiristäminen jne.
- Jos joku koulun henkilökuntaan kuuluva havaitsee henkistä väkivaltaa, tulee hänen puuttua välittömästi tilanteeseen ja keskustella asianosaisten kanssa.
- Jos kyseessä on muu kuin yksittäinen tapaus tai jos henkinen väkivalta edelleen jatkuu siirrytään noudattamaan kohdan 10.7 Koulukiusaaminen toimitaohjeita.

10.3 Teräaseen hallussapito tai sillä uhkailu

Välittömät toimenpiteet

- Jos oppilas tai henkilökuntaan kuuluva havaitsee jollakin olevan hallussaan teräaseen tai koulussa liikkuu tällaisia huhuja, on otettava välittömästi yhteyttä rehtoriin.
- Jos oppilaalla koulussa havaitaan olevan hallussaan teräase, pyydetään häntä luovuttamaan se välittömästi pois.
 - Ota huomioon, että oppilas voi olla alkoholin tai huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena.
 - Pysy oppilaasta riittävän kaukana.
- Jos oppilas ei luovuta teräasetta pyynnöstä huolimatta tai uhkailee sillä, pyydetään apuvoimia ja hälytetään poliisi paikalle.
- Sytkärit ja tulitikut takavarikoidaan, jos niitä käytetään asiattomasti.
- Ilmoitetaan huoltajille.

Jälkityö

- Asianosaisten ja silminnäkijöiden kanssa keskusteltava mahdollisimman pian.

- Lastensuojeluilmoituksen tekemistä harkittava.
- Debriefing-istunnon järjestämistä harkittava.

10.4 Ampuma-aseen hallussapito tai epäily sen hallussapidosta

Välittömät toimenpiteet

- Jos oppilas tai henkilökuntaan kuuluva havaitsee jollakin olevan hallussaan ampuma-aseen tai koulussa liikkuu tällaisia huhuja, on otettava välittömästi yhteyttä rehtoriin.
- Kutsutaan poliisi paikalle.
- Pyydä luovuttamaan ase tai siihen verrattava esine välittömästi pois.
- Jos oppilas ei luovuta asetta pyynnöstä huolimatta tai uhkailee sillä, pyydetään apuvoimia ja hälytetään poliisi paikalle.
- Taskuja, laukkuja yms. ei saa tutkia ilman asianomaisen lupaa - se kuuluu poliisille.
- Ase tai siihen verrattava esine säilytetään kansliassa ja luovutetaan vain poliisille/huoltajalle.
- Rangaistukset tapauskohtaisesti yhteistyössä rehtorin kanssa.
- Ilmoitetaan huoltajalle.

Tiedottaminen

- Tarvittaessa rehtori antaa lausuntoja tiedotusvälineille.
- Rehtori huolehtii huoltajille tiedottamisesta.
- Tarvittaessa ohjeistetaan oppilaita toimimisessa tiedotusvälineiden suhteen.

Jälkityö

- Asianosaisten ja silminnäkijöiden kanssa keskusteltava mahdollisimman pian.
- Lastensuojeluilmoituksen tekemistä harkittava.
- Debriefing-istunnon järjestämistä harkittava.

10.5 Pommiuhka

Välittömät toimenpiteet

- Tiedotus keskusradiolla koodilla vaaratilanne.
- Varmista, että kuulutus menee sekä yläkoulun että lukion puolelle.
- Ilmoitus 112.
- Poistutaan opettajan johdolla turvallisuussuunnitelmassa ilmoitettuun kokoontumispaikkaan, josta ei saa lähteä ilman lupaa.
- Helposti saatavilla olevat päällysvaatteet otetaan mukaan. Reput jätetään luokkaan.
- Henkilökohtaiset tavarat otetaan mukaan, jos on aikaa.
- Kuljeskelua koulun tiloissa tulee välttää.
- Jos epäillyn pommin paikka on tiedossa, poistutaan siitä pois päin jos mahdollista.
- Mihinkään epäilyttävään esineeseen ei saa koskea.
- Varmistaudutaan ettei rakennuksessa ole enää ihmisiä.
- Irtaimistoa ei viedä turvaan. Ihmishenki on tärkeämpi.

Tiedottaminen

- Tarvittaessa rehtori antaa lausuntoja tiedotusvälineille.
- Rehtori huolehtii huoltajille tiedottamisesta.
- Tarvittaessa ohjeistetaan oppilaita toimimisessa tiedotusvälineiden suhteen.

Jälkityö

- Debriefing istunnon järjestämistä harkittava.

10.6 Vaarallinen tai epäilyttävä henkilö koulurakennuksessa

Välittömät toimenpiteet

- Tiedotus keskusradiolla sovitulla koodilla vaaratilanne.
- Varmista, että kuulutus menee sekä yläkoulun että lukion puolelle.
- Ilmoitus 112.

- Opetustilojen ovet lukkoon. Oven kiinnipysymisen varmentaminen.
- Verhot kiinni ja valot pois.
- Suojautuminen oven puoleiselle seinustalle.
- Opettajalla kännykkä auki.
- Odotetaan ohjeita.
- Tilasta poistutaan vasta luvan tultua.

Tiedottaminen

- Tarvittaessa rehtori antaa lausuntoja tiedotusvälineille.
- Rehtori huolehtii huoltajille tiedottamisesta.
- Tarvittaessa ohjeistetaan oppilaita toimimisessa tiedotusvälineiden suhteen.

Jälkityö

- Debriefing-istunnon järjestäminen ja henkilökohtainen tuki oppilaille ja henkilökunnalle arvioidaan tilanteen ja tarpeen mukaisesti.

10.7 Koulukiusaaminen

Koulukiusaamisella tarkoitetaan tahallaan ja toistuvasti aiheutettua pahaa mieltä toiselle oppilaalle. Koulukiusaaminen voi ilmetä kohdissa 10.1-10.3 mainituilla tavoilla.

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

- Tiedotetaan oppilaille, miten koulussa toimitaan kiusaamistilanteessa.
- Tehokas välituntivalvonta.
- Luokkahengen parantaminen.
- Välitön puuttuminen kiusaamiseen.
- Kiusaamistilanteen kartoittaminen aina aika ajoin kyselyllä.
- Kannustetaan vanhempia ottamaan yhteyttä koululle, jos tulee ilmi tai he epäilevät nuortaan kiusattavan.

Välittömät toimenpiteet

- Jos joku koulun henkilökuntaan kuuluva havaitsee koulukiusaamista, tulee hänen puuttua tilanteeseen ja ilmoittaa asiasta jollekin oppilashuoltoryhmän jäsenelle.
- Oppilashuoltoryhmä päättää, kuinka tilanteessa toimitaan. Peruseriaatteen ovat seuraavat:
 - Kaikkia asianosaisia kuullaan. (Keskustelu /kyselylomake)
 - Kiusaaja pyytää anteeksi kiusatulta.
 - Rehtori sopii rangaistuksen.
 - Luokanvalvoja ottaa yhteyttä kaikkien asianosaisten vanhempiin.
 - Seurataan tilannetta, ettei kiusaaminen ala uudelleen.
- Jos kiusaaminen edelleen jatkuu:
 - Pyydetään kaikki asianosaiset oppilaat ja heidän vanhempansa koululle keskustelemaan tilanteesta ja sopimaan pelisäännöt.
 - Vakavassa tapauksessa kiusaamisesta voidaan tehdä lastensuojeluilmoitus.
 - Oppilas ja/tai huoltaja voivat halutessaan tehdä rikosilmoituksen

Jälkityö

- Tilannetta seurataan.

11 SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ

- Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tarkoittaa seksuaalisia tekoja, joita aikuinen tai uhria vanhempi lapsi kohdistaa suojaikärajaa nuorempaan lapseen tai nuoreen.

- Ensimmäinen suojaikäraja on 16 vuotta, joka tarkoittaa, ettei alle 16-vuotiaalle saa tehdä mitään seksuaalista tekoa.
- Toinen suojaikäraja on 18 vuotta, joka tarkoittaa sitä, ettei perhepiirissä asuva tai auktoriteettisuhteessa (kuten esim. valmentaja tai opettaja) oleva saa tehdä mitään seksuaalista tekoa alle 18-vuotiaalle.
- Silloin, kun hyväksikäyttäjä on oman biologisen perheen jäsen, puhutaan inestistä.

11.1 Oppilas joutunut seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi

- Jos koululla liikkuu huhuja tai olet saanut tietoosi, että joku oppilas on joutunut seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, ilmoita heti terveydenhoitajalle tai kuraattorille.
- Jos oppilas itse tulee kertomaan joutuneensa uhriksi, ohjaa heti terveydenhoitajalle tai kuraattorille. Jos kumpikaan ei ole tavoitettavissa, huolehdi oppilas terveyskeskukseen.
- Epäilylle rikoksentekeijälle ei ilmoiteta asiasta.
- Ilmoitus poliisille.
- Tehdään suullinen ja kirjallinen lastensuojeluilmoitus (kts. liite 5) - varmistetaan lastensuojelun toimivuus.
 - Sosiaalitoimiston tehtävänä on jatkaa tästä eteenpäin.

11.2 Koulualueella tai lähiympäristössä liikkuva ahdistelija

- Ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä oppilaille on annettava toimintaohjeita tällaisten tilanteiden varalle.
- Tehdään ilmoitus poliisille.
- Informoidaan asiasta muita alueen kouluja.
- Tiedotetaan koteja asiasta.

12 OMAISUUSRIKOKSET

- Kyseessä esimerkiksi näpistys tai ilkivalta
- Asian havainnut ilmoittaa siitä oppilaan luokanvalvojalle ja rehtorille.
- Rehtori selvittää tapahtunutta, keskustelee oppilaan kanssa, sopii rangaistuksen ja omaisuuden korvaamisen.
- Ilmoitetaan asiasta oppilaan vanhemmille.
- Asianosainen päättää tehdäänkö asiasta rikosilmoitus.
- Tarvittaessa järjestetään muita tukitoimenpiteitä oppilaalle.

13 PERHEONGELMAT

- Kotien odotetaan ilmoittavan koululle kaikista asioista, joilla voi olettaa olevan vaikutusta oppilaan koulunkäyntiin.

13.1 Vanhempien avioero

- Vanhempien odotetaan ilmoittavan koululle perheolosuhteiden muutoksista.
- Oppilaan kanssa tarvittaessa keskustellaan (terveydenhoitaja/kuraattori) tilanteesta.
- Jatkossa on huomioitava kummankin vanhemman oikeus saada tietoa oppilaan koulunkäynnistä ja oikeus osallistua koulunkäyntiä koskevaan päätöksen tekoon.
 - Jos vanhemmilla on yhteishuoltajuus, on kummallakin vanhemmalla oikeus saada tietoa lapsen koulunkäynnistä. Kummaltakin vanhemmalta on saatava suostumus esim. erityisluokkasiirtoon.

- Jos toisella vanhemmalla on yksinhuoltajuus, tulee häneltä pyytää lupa tietojen antamiselle toiselle vanhemmalle.

13.2 Perheenjäsenen vakava loukkaantuminen tai sairaus

- Terveydenhoitaja tai kuraattori tarjoaa tarvittaessa oppilaalle keskusteluapua.

13.3 Perheen omaisuuteen kohdistuva vakava menetys

- Kyseessä esimerkiksi tulipalo tai varkaus kotona.
- Terveydenhoitaja tai kuraattori tarjoaa tarvittaessa oppilaalle keskusteluapua.

13.4 Perheväkivalta

- Voi olla vanhempien välistä, vanhemman lapsen kohdistamaa, lapsen vanhempaan kohdistamaa tai sisarusten välistä väkivaltaa.

Ruumiillinen väkivalta

- Hoidon laiminlyöminen.
- Lapselle/nuorelle ei anneta hänen tarvitsemaansa huolenpitoa, kuten vaatteita, unta, ruokaa, turvallisuutta ja lämpöä.
- Lasta/nuorta esim. lyödään, potkitaan, kuritetaan, poltetaan.

Henkinen väkivalta

- Lapselle/nuorelle ei anneta hellyyttä, huomiota, kannustusta ja virikkeitä.
- Lasta/nuorta alistetaan, kiusataan, pelotellaan, uhkaillaan, suljetaan lukkojen taakse, jätetään muun yhteisön ulkopuolelle.

13.5 Alkoholismi tai huumeiden käyttö

13.6 Vakava mielenterveysongelma

Kohtien 13.4-13.6 toimintaohjeet:

- Jos koululla liikkuu edellä mainituista asioista huhuja tai olet saanut jostakin em. ongelmasta tietää jonkin oppilaan kohdalla, niin ilmoita heti terveydenhoitajalle tai kuraattorille tai heidän poissaollessaan oppilashuoltotyöryhmälle.
- Terveydenhoitaja ja/tai kuraattori keskustelee tarvittaessa oppilaan kanssa, arvioi tilanteen ja jatkotoimenpiteet.
- Tarvittaessa yhteys terveyskeskukseen (lääkäri/psykologi)
- Tarvittaessa tehdään suullinen ja kirjallinen lastensuojeluilmoitus (kts. liite 5) - varmistetaan lastensuojelun toimivuus.
 - Sosiaalitoimiston tehtävänä on jatkaa tästä eteenpäin.
- Myös epäilystä voi ottaa yhteyttä sosiaalitoimistoon.
- Seurataan oppilaan hyvinvointia.
- Tarvittaessa järjestetään koulun tukitoimia oppilaan tueksi.

14 KRIISI TYÖYHTEISÖSSÄ

14.1 Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

- Avoimuus työyhteisössä.
- Työyhteisön ilmapiirin kartoittaminen.
- Työnohjaus.

14.2 Työuupumus

- Työuupumus voi kohdata kenet tahansa. On tärkeää havaita stressioireet ja huomata niiden mahdollinen kehittyminen uupumukseksi.

- Jokaisella on vastuu myös työtovereiden jaksamisesta. Kuka tahansa voi olla avuksi tai tarvittaessa ohjata hakemaan apua asiantuntijoilta.
- Pysähdy arvioimaan, oletko uupumassa, jos tunnistat itsessä seuraavia stressioireita:
 - Unettomuus, erityisesti heräily aamuyöllä.
 - Heikentynyt keskittymis- ja oppimiskyky; ajatukset eivät pysy koossa, kiertävät kehää.
 - Aikaansaamattomuus; tekemättömät työt pyörivät mielessä, mutta vaativat suuria ponnisteluja tullakseen tehdyiksi tai jäävät tekemättä työaikana, niin että on jäätävä ylitöihin, jolloin vapaa-aika vähenee ja uupumus entisestään lisääntyy.
 - Unohtelu.
 - Väsymys ja voimattomuus.
 - Iloton ja harmaa olo. Unelmat ja tavoitteet ovat kadonneet.
 - Ahdistuneisuus ja jännittyneisyys, mikä ei laukea.
 - Välinpitämättömyys ja kyynisyys.
 - Fyysiset oireet esim. päänsärky, vatsakivut.
- Jos itse havaitset kärsiväsi työuupumuksesta:
 - Keskustele uupumuksestasi läheistesi, ystäväsi tai työtoveriesi kanssa.
 - Ota asia esille esimiehesi kanssa.
 - Kevennä kuormaa työpaikalla ja kotona.
 - Opettele sanomaan EI.
 - Varaa aikaa itsellesi.
 - Selvitä uupumuksesi syitä.
 - Seuraa omaa jaksamistasi.
 - Hakeudu tarvittaessa työterveyshuoltoon.
- Jos havaitset jonkun koulun henkilökuntaan kuuluvan kärsivän työuupumuksesta:
 - Ota asia puheeksi asianomaisen kanssa tai keskustele esimiehen kanssa asiasta.
 - Tarvittaessa ohjaus työterveyshuoltoon.

14.3 Velvollisuuksien laiminlyöminen

14.4 Ihmissuhdeongelmat / työpaikkakiusaaminen

14.5 Mielenterveysongelmat

14.6 Alkoholin tai huumaavan aineen vaikutuksen alaisena työpaikalla

14.7 Alkoholi- tai huumeongelma

- Asioihin tulee suhtautua aina vakavasti ja hienovaraisesti. Luottamuksellisuus erittäin tärkeää.
- Asiaan tarttuminen ajoissa.
- Kysymys usein yhdestä ihmisestä, mutta useasta osallisesta (myös oppilaat), joihin asia vaikuttaa.
- Asian vieminen rehtorille.
- Esimies puuttuu asiaan.
- Esimies keskustelee asianosaisten/asianosainten kanssa.
- Pyritään sovitteluun tilanne.
- Tarvittaessa ohjaus työterveyshuoltoon.
- Tuki esimieheltä sekä työyhteisöltä erittäin tärkeää.

15 TAPATURMA / SAIRAUSKOHTAUS

15.1 Tapaturma/sairauskohtaus kouluajalla

Ennakoivat toimenpiteet

- Työntekijöiden ensiaputaitojen kartoittaminen.
- Tarvittaessa järjestetään henkilökunnalle ensiapukoulutusta.
- Pyritään saamaan selville oppilaat/henkilökuntaan kuuluvat, joilla on sairaus (esim. diabetes, epilepsia, hengenvaarallinen allergia), joka saattaa vaatia nopeaa hoitoa ja selvitetään tarpeelliset hoitotoimenpiteet.

Välittömät toimenpiteet

- Ensimmäinen joka tulee paikalle ottaa vastuun tilanteen hoitamisesta siihen saakka, kunnes ammattitaitoinen apu tulee paikalle.
- Tee tilanearviointi.
- Estä muut onnettomuudet (esim. sähkövirran katkaiseminen).
- Soita tarvittaessa hätänumeroon 112.
- Hälytä terveydenhoitaja paikalle.
- Anna ensiapu (Kts. ensiapu- ja menettelyohjeet tavallisissa koulutapaturmissa)
 - Avaa hengitystiet.
 - Elvytä tarvittaessa.
 - Tyrehdytä suuret verenvuodot.
- Suorita jatkotoimenpiteet (esim. haavojen sitominen).
- Ohjaa tarvittaessa terveyskeskukseen.
- Järjestä kuljetus.
- Ota yhteyttä huoltajaan.
- Tee tapaturmailmoitus.
- Vakavista tapaturmista ilmoitus poliisille.
- Vakavan tapaturman ollessa kyseessä silminnäkijöiden kanssa on keskusteltava ennen heidän paikalta poistumistaan.

Tiedottaminen

- Rehtori tiedottaa vakavasta, isosta tapaturmasta oppilaille ja koulun henkilökunnalle.

Jälkityö

- Tarvittaessa debriefing 1-5 päivän kuluessa.

Ensiapu- ja menettelyohjeet tavallisissa koulutapaturmissa

1. NIRHAUMAT, PIENET HAAVAT

- Puhdista haava (vesi+saippua tai puhdistusaine).
- Suojaa haava sitomalla.
- Jäykkäkouristusrokotuksen tarkistus.

2. OMMELTAVAT HAAVAT

- Tyrehdytä verenvuoto (painamalla suoraan haavaan ja kohottamalla raajaa ylös).
- Peitä haava, älä puhdista.
- Sido (huom! Painesidos suuriin haavoihin).
- Tue tarvittaessa.
- Päivystävään lääkäriin.

3. SÄHKÖTAPATURMAT

- Katkaise virta.
- Elvytä tarvittaessa.
- Yhteys terveydenhoitajaan tai päivystävään lääkäriin.

4. NYRJÄHDYKSET JA VENÄHDYKSET

Tee heti nämä kolme:

- Kohoasento.
- Kylmä (jäähussi, lumi, kylmä pyyhe).
- Kompressio (puristus, tukeminen).

5. LUUNMURTUMAT, EPÄILY

- Älä liikuta, jos ei ole pakko.
- Tue esim. toiseen raajaan.
- Päivystävään lääkäriin.

6. AMPIAISEN JA MEHILÄISEN PISTO

- Kylmällä hautominen.
- Tarvittaessa kortisonipitoinen voide tai jos laajat turvotukset voi antaa kyypakkauksen kortisonitabletin.

7. PALOVAMMAT

- Jähdytä (n. 20C:n vesi 20-30min).
- Lapsen palovammat yleensä lääkärin hoitoon.
- Kotona hoidettavat: riittävän paksut sidokset (rasvasidos tarvittaessa).
- Jatkohoito:
 - Peitä, paitsi kasvot.
 - Älä laita rasvoja tai muita aineita palovammaan.
 - Päivystävään lääkäriin.

8. SILMÄVAMMAT

- Roska silmässä:
 - Huuhtelee, jos ei lähde, peitä, päivystävään lääkäriin.
- Syövyttävä aine silmässä:
 - Runsas huuhtelu, peitä silmät, päivystävään lääkäriin.
- Silmään osunut isku:
 - Lepoasento, peitä molemmat silmät, päivystävään lääkäriin.

9. SAIRAUSKOHTAUKSET

- Diabetes (shokki):
 - Tajuton: laitetaan kylkiasentoon.
 - Tajuissaan: annetaan voileipää ja maitoa.
- Epilepsia:
 - Älä yritä estää kouristusliikkeitä, mutta huolehdi siitä, ettei henkilö niiden aikana kolhi päätään tai muuten loukkaa itseään.
 - Älä työnnä suuhun mitään.
 - Yhteys lääkäriin, jos ei mene ohi 15 minuutissa.

10. VIERAAN ESINEEN POISTAMINEN HENGITYSTEISTÄ

- Jos on tajuissaan, käske yskiä.
- Lyö napakasti lapaluiden väliin neljä kertaa.
- Taivuta potilas pää vyötärön alapuolelle ja lyö napakasti lapaluiden väliin neljä kertaa.
- Ellei vierasesine poistu hälytä ambulanssi.
- Jos potilas menettää tajunnan, pane pitkälleen ja puhalla ilmaa keuhkoihin ja laita kyljelleen ja jatka lyöntejä lapaluiden väliin.

11. AIVOTÄRÄHDYS

- Lievä:
 - Lepo.
 - Tarkkailu koulussa/kotona.
 - Tarvittaessa yhteys lääkäriin.

- Vakava (päänsärky, tajuttomuus, oksentelu):
 - Lepo kylkiasennossa.
 - Päivystävään lääkäriin.

15.2 Tapaturma/sairauskohtaus vapaa-ajalla

- Mikäli koulun henkilökuntaan kuuluvan saa tietää vapaa-ajalla oppilaalle sattuneesta tapaturmasta/sairauskohtauksesta, tulee siitä ilmoittaa terveydenhoitajalle.
- Terveydenhoitaja huolehtii tarvittaessa siitä, että oppilas saa/on saanut tilanteen vaatiman hoidon, tehnyt tarvittaessa ilmoituksen poliisille sekä keskustelee oppilaan kanssa tapahtuneesta.

16 LIIKENNEONNETTOMUUS

16.1 Yleisohjeet liikenneonnettomuustilanteessa

Välittömät toimenpiteet

- Jos olet ensimmäisenä onnettomuuspaikalla, ryhdy heti toimimaan. Johda tilannetta siihen asti, kunnes pelastushenkilöstö saapuu paikalle.
- Selvitä mitä on tapahtunut. Pysy rauhallisena ja tee asiat järjestyksessä.
- Pelasta loukkaantuneet hengenvaarasta.
- Tarkista onko loukkaantunut hereillä, hengittääkö, vuotaako runsaasti verta.
- Hälytä itse tai lähetä joku hälyttämään apua soittamalla hätänumeroon 112.
- Tutki varovasti, onko muita vammoja. Älä liikuttele tarpeettomasti. Rauhoita, mikäli loukkaantunut on tajuissaan.
- Estä lisäonnettomuudet: varoita liikennettä, pyri toimimaan ajoradan ulkopuolella.

Tiedottaminen

- Jos kyseessä on lievä onnettomuus rehtori ilmoittaa vanhemmille.
- Jos kyseessä on vakava onnettomuus poliisi, sairaalan henkilökunta, pappi tai kunnan kriisiryhmään kuuluva ilmoittaa vanhemmille.

Jälkityö

- Uhreille, silminnäkijöille, pelastushenkilöstölle tarjotaan debriefingiä 1-5 päivän kuluessa tapahtuneesta.

16.2 Liikenneonnettomuus koulukuljetuksessa

Välittömät toimenpiteet

- Saatetaan välittömästi tiedoksi rehtorille.
- Rehtori ryhtyy asian vaatimiin toimenpiteisiin.
- Jos joku on välittömän keskusteluavun tarpeessa kuraattori ja/tai terveydenhoitaja tarjoavat sitä.

Tiedottaminen

- Rehtori tiedottaa.
- Tiedottamisen järjestäminen riippuu onnettomuuden vakavuudesta (tarvittaessa esim. tiedotustilaisuus).
- Tarvittaessa rehtori antaa lausuntoja tiedotusvälineille.

Jälkityö

- Tarvittaessa debriefing 1-5 päivän kuluessa asianosaisille.
- Keskusteluapua (kuraattori/terveydenhoitaja) tarjolla kaikille, jotka kokevat sitä tarvitsevansa.

- Kriisiryhmä järjestää loppupalaverin, jossa keskustelua ja toiminnan arviointia.

16.3 Liikenneonnettomuus vapaa-ajalla

Välittömät toimenpiteet

- Se jolle asia luontevimmin kuuluu selvittää, mitä on tapahtunut ja missä kunnossa oppilas on.
- Mikäli oppilas on loukkaantunut, selvitetään miten se vaikuttaa oppilaan koulunkäyntiin ja miten koulunkäynti voidaan järjestää mahdollisimman esteettömästi ja sujuvasti.
- Mikäli kyseessä on ollut lievä onnettomuus terveydenhoitaja tarvittaessa huolehtii siitä, että oppilas saa/on saanut tilanteen vaatiman hoidon sekä keskustelee oppilaan kanssa tapahtuneesta.

Tiedottaminen

- Informoidaan tilanteesta tarpeen mukaan ko. oppilasta opettavia oppilaita.

Jälkityö

- Tarkistetaan, onko kunnan kriisiryhmää informoitu tapahtuneesta.

17 TULIPALO

- HUOM! TARKEPIIA OHJEITA PELASTUSSUUNNITELMASSA.
- Tulipalo syttyy aina yllättäen ja kehittyy nopeasti.
- Toimi nopeasti, mutta harkiten.
- Ensimmäiset minuutit ratkaisevat selviääkö tulipalosta hengissä ja kuinka paljon vahinkoja se aiheuttaa.

Ennakoivat toimenpiteet

- Järjestetään aina aika ajoin pelastautumisharjoitus koululla.

Välittömät toimenpiteet

- Jos paikalla on useita ihmisiä jaa tehtäviä - älä toimi yksin!
- Pelasta
 - Pelasta välittömässä vaarassa olevat.
 - Varoita muita huutamalla.
- Sammuta
 - Yritä alkusammutusta, kun palo on vielä hallittavissa.
 - Vältä savua, mene palon lähelle vasta kun sinulla on alkusammutusvälineet käyttövalmiina.
 - Älä sammuta vedellä rasvapaloa tai jännitteistä sähkölaitetta.
- Hälytä
 - Tee hätäilmoitus numeroon 112.
 - Muista! Tee hätäilmoitus turvallisesta paikasta. Pelasta itsesi ulos ja soita naapurista tai kännykällä ulkoa.
- Rajoita
 - Rajoita palo sulkemalla palotilaan johtavat ovet ja ikkunat. Sulje palotilasta portaikkoon johtava ovi, ettei savu leviä portaikkoon ja aiheuta siten vaaraa muille kerroksista poistuville ihmisille.
 - Älä vaaranna itseäsi.
- Opasta
 - Opasta pelastushenkilöstö paikalle.
 - Varoita lähistöllä olevia rakennuksia palosta.

Pienet tulipalot

- Jos kattila tai paistinpannu syttyy tuleen:
 - Katkaise virta liedestä ja pysäytä liesituuletin.
 - Tukahduta palo kattilankannella tai sammutuspeitteellä tai käytä käsiammutinta.
 - Älä käytä vettä sammuttamiseen - se vain roiskuttaa palavaa rasvaa ympäriinsä ja edistää paloa.
- Jos TV tai muu sähkölaite syttyy tuleen:
 - Irrota pistoke pistorasiasta tai katkaise virta sähkötaulusta.
 - Tukahduta tuli matolla tai sammutuspeitteellä.
 - Vettä ei saa käyttää jännitteellisen kohteen sammuttamiseen.
- Jos vaatteet syttyvät tuleen:
 - Kaada uhri makuulle, etteivät liekit pääse kasvoihin tai hiuksiin.
 - Tukahduta tuli aloittaen uhrin kasvoista päin kietomalla uhri mattoon tai sammutuspeitteeseen.
 - Jos omat vaatteet syttyvät, heittäydy makuulle ja yritä kierimällä tukahduttaa liekit. Suojaa kasvosi.

Tiedottaminen

- Jos kyseessä on pieni tulipalo rehtori/luokanvalvoja/ryhmänohjaaja ilmoittaa tarvittaessa vanhemmille.

Jälkityö

- Järjestetään tarvittaessa debriefing 1-5 päivän kuluessa tapahtuneesta.
- Terveystoimittaja ja koulukuraattori tarjoavat tarvittaessa keskusteluapua.

18 ULKOPUOLISIA KOULUALUEELLA

- Ulkopuolisten oleskelu koulualueella on kielletty.
- Koulun henkilökuntaan kuuluva, joka havaitsee ensimmäisenä ulkopuolisen henkilön puhuttelee häntä ja kehottaa poistumaan.
- Jos ei poistu kehoituksesta huolimatta, pyydetään poliisi paikalle.
- Koulualueella liikkuvasta ulkopuolisesta henkilöstä tulee tiedottaa rehtoria.

TÄRKEITÄ PUHELINNUMEROITA

- Yleinen hätänumero	112
- Muhoksen poliisi	0718765340
- Terveyskeskus, kiireellinen ajanvaraus	08-55870 201
- OYS:n yhteispäivystys	08-3152655
- rehtori _____	044 4970 434
- terveydenhoitaja _____	044 4970 236
- koulukuraattori _____	044 4970 436
- Mielenterveysyksikkö	
* psykologi _____	08-55870 210
* psyk. esh _____	08-55870 211
* psyk. esh _____	08-55870213
* miel.terv.hoitaja _____	08-55870212
- Sosiaalitoimisto	
• sos.tt _____	044 4970 101
• sos.tt _____	044 4970 102
• sos.tt _____	044 4970 103
- Muhoksen kunnan kriisiryhmä	044 4970 215
- Nuorisopsykiatrian poliklinikka	08-3156806

KIRJALLISUUTTA

Dyregrov, Atle (1995). Katastrofipsykologian perusteet. (Norj. alkuteoksesta Katastrofepsykologi suom. Tarja Teva.) Tampere: Tammer-Paino.

Dyregrov, Atle (1994). Lapsen suru. (Ruots. teoksesta Suomen oloihin soveltaen suom. Mirja Makkonen.) Gummerus: Jyväskylä.

Dyregrov, Atle & Raundalen, Magne (1997). Sureva lapsi ja koulu. (Norj. alkuteoksesta Sorg og omsorg i skolen suom. Saara Villa.) Tampere: Vastapaino.

Saari, Salli. (2000). Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Keuruu: Otava.

LEHTISIÄ

Miten autan oppilasta opettajan keinoin (2001). Suomen Mielenterveysseura.

Muhos. Turvaopas. Pelastustoimi, onnettomuuksien ennaltaehkäisy, toimintaohjeet onnettomuustilanteissa, suuronnettomuudet ja poikkeusolot.

Olet kokenut jotain järkyttävää...

LIITE 1

EHDOTUS VIESTIKSI KOTEIHIN OPPILAAN ÄKILLISEN KUOLEMAN YHTEYDESSÄ

TIEDOTE KOTEIHIN

Koulumme _____luokan oppilas on menehtynyt _____(pvm). Tämä on varmasti järkyttänyt monia koulumme oppilaita. Asiaa tullaan käsittelemään koulussa soveliaalla tavalla. Toivomme kuitenkin, että myös te vanhemmat keskustellette kotona asiasta nuortenne kanssa. Tällaiset tapahtumat saattavat herättää nuorissa monenlaisia tunteita ja reaktioita, joista vanhempien on hyvä olla tietoisia. Toisaalta reaktiot voivat puuttua kokonaan ja sekin on aivan tavallista. Tavallisimpia reaktioita tällaisessa tilanteessa ovat:

- voimakkaat muistot
- surun, kaipuun ja ikävän tunteet
- viha
- huomiontarve ja käyttäytymistä, jolla huomiota saa osakseen
- syyllisyys, itsesyytökset, häpeä
- aggressiivinen käyttäytyminen
- kouluvaikeudet
- ihmisten välttely
- unihäiriöt
- ruumiilliset kivut
- syyn ja tarkoituksen vakava pohdiskelu.

Surun ja kuoleman asiallisella käsittelyllä voi tukea nuoren kasvamista aikuisuuteen. Tämä on mielestämme sekä kotien että koulujen tehtävä. Koulussa on tiedotettu asiasta vanhempien toiveita noudattaen. Jos teillä on jotakin oman nuorene kasvuun liittyviä kysymyksiä, niin voitte ottaa yhteyttä esimerkiksi kouluterveydenhoitaja _____(nimi) _____(puh.) tai koulukuraattori _____(nimi) _____(puh.).

rehtori

LIITE 2

EHDOTUS HAUTAJAISKUTSUKSI OPPILAAN KUOLEMAN YHTEYDESSÄ

Hyvät vanhemmat!

Oppilaamme (oppilaan nimi) haudataan...../.....klo..... Vanhempien kutsusta luokkamme osallistuu hautajaisiin. Osallistuminen hautajaisiin on luonnollisesti vapaaehtoista, mutta toivomme mahdollisimman monen osallistuvan. Hautajaisiin osallistuminen voi merkitä paljon oppilaiden työstäessä suruaan tulevina viikkoina. On tärkeää, että oppilaalla on hautajaisissa seuranaan myös aikuisia. Koulultamme hautajaisiin osallistuvat (aikuisten nimet).

Muhoksen yläkoululla ___ / ___ _____

rehtori

luokanvalvoja/ryhmänohjaaja

LIITE 3

EHDOTUS VIESTIKSI KOTEIHIN KOULUN HENKILÖKUNTAAN KUULUVAN KUOLEMAN YHTEYDESSÄ

Hyvät vanhemmat!

Nuorene on tänään saanut surukseen kuulla, että (ammatti, nimi) on kuollut. Tämä koskettaa luonnollisesti meitä kaikkia. Keskustelemme luokissa(nimi) kuolemasta tulevina päivinä. Taphtuman avoin käsittely sekä koulussa että kotona merkitsee nuorelle paljon.

Jos tarvitsette lisätietoja tai apua voitte ottaa yhteyttä esimerkiksi terveydenhoitajaan tai koulukuraattoriin.

Muhoksen yläkoululla ___/___ _____

rehtori

LIITE 4

EHDOTUS HAUTAJAISKUTSUKSI KOULUN HENKILÖKUNTAAN KUULUVAN KUOLEMAN YHTEYDESSÄ

Hyvät vanhemmat!

Koulumme..... (ammatti, nimi) haudataan...../.....klo.....(nimi) omaiset ovat toivoneet, että oppilaat osallistuvat hautajaisiin. Osallistuminen hautajaisiin on luonnollisesti vapaaehtoista, mutta toivomme mahdollisimman monen osallistuvan. Hautajaisiin osallistuminen voi merkitä paljon oppilaiden työstäessä menetystään. On tärkeää, että oppilaalla on hautajaisissa seuranaan myös aikuisia. Koulun henkilökunta osallistuu hautajaisiin.

Muhoksen yläkoululla ___ / ___ _____

rehtori

luokanvalvoja/ryhmäohjaaja

LIITE 5

LASTENSUOJELU

Lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Ilmoitusvelvollisuus

Lastensuojelulaki 25§

- Sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä muun sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tai turvapaikan hakijoiden vastaanotto toimintaa tai hätäkeskustoimintaa taikka koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt ja terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä.
- Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen.
- Lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus menee vaitiolovelvollisuuden edelle.
- **VIRANOMAISILLA ON VELVOLLISUUS JA KAIKILLA KANSALAISILLA OIKEUS ILMOITTA SOSIAALITYÖNTEKIJÄLLE!**

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen

- Tee kirjallinen ilmoitus. Voit tehdä myös suullisen ilmoituksen, mutta parasta on tehdä myös kirjallinen ilmoitus.
- Ilmoitukseen pitää sisältyä tosiasioita, sitä mitä olet nähnyt ja kuullut sekä mitä tukitoimia asian suhteen on mahdollisesti jo tehty. Ilmoitukseen ei sisällytetä mitään oletuksia, tulkintoja tai toimintaehdotuksia.
- Asian selvitystyön tekeminen ja asian käsittely on nyt sosiaalityöntekijöiden vastuulla.
- Ota uudelleen yhteyttä asiaan liittyvissä uusissa tiedoissa ja tapahtumissa.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 MIKÄ ON KRIISI?	1
2.1 KEHITYSKRIISIT	2
2.2 TRAUMAATTISET KRIISIT	2
2.3 TRAUMAATTISEN KRIISIN VAIHEET	3
2.3.1 Shokkivaihe.....	3
2.3.2 Tunne/reaktiovaihe.....	3
2.3.3 Korjaantumisvaihe	4
2.3.4 Uudelleen orientoitumisen vaihe.....	4
2.4 LAPSET JA KRIISI	5
3 KRIISIN VAIKUTUKSET KOULUYHTEISÖÖN	5
4 SURUN JA KRIISIN VAIKUTUS OPPIMISEEN	7
5 KRIISIEN ENNALTAEHKÄISEMINEN	7
6 KOULUYHTEISÖN JÄSENEEN KUOLEMANTAPAUS	10
6.1 OPPILAAN KUOLEMA / ÄKILLINEN	10
6.2 OPPILAAN KUOLEMA / ODOTETTAVISSA OLEVA	12
6.3 HENKILÖKUNTAAN KUULUVAN KUOLEMA / ÄKILLINEN / ODOTETTAVISSA OLEVA	13
7 LÄHEISEN KUOLEMA	14
7.1 LÄHEISEN KUOLEMA / OPPILAS	14
7.2 LÄHEISEN KUOLEMA / HENKILÖKUNTA	14
8 OPPILAAN MIELENTERVEYSONGELMA	15
8.1 MASENTUNEEN OPPILAAN TUNTOMERKKEJÄ	15
8.2 OIREITA, JOTKA SAATTAVAT VIITATA MIELENTERVEYDELLISEEN HÄIRIÖÖN	16
8.3 ITSEMURHAN RISKI ON OLEMASSA, KUN...	16
9 ALKOHOLI JA HUUMAAVAT AINEET	17
9.1 OPPILAAN RUNSAS ALKOHOLINKÄYTTÖ	17
9.2 OPPILAALLA ALKOHOLIA TAI HUUMAAVAA AINETTA MUKANA KOULUSSA	17
9.3 OPPILAS ALKOHOLIN VAIKUTUKSEN ALAISENA KOULUSSA	17
9.4 OPPILAS HUUMAAVAN AINEEN VAIKUTUKSEN ALAISENA KOULUSSA	18
9.5 EPÄILY OPPILAAN HUUMEIDEN KÄYTÖSTÄ	18
9.6 PÄIHTEIDEN KÄYTÖN TUNNISTAMINEN	18
10 VÄKIVALTA TAI SEN UHKA	19
10.1 FYYSINEN VÄKIVALTA	19
10.2 HENKINEN VÄKIVALTA	19
10.3 TERÄASEEN HALLUSSAPITO TAI SILLÄ UHKAILU	19
10.4 AMPUMA-ASEEN HALLUSSAPITO TAI EPÄILY SEN HALLUSSAPIDOSTA	20
10.5 POMMIUHKA	20
10.6 VAARALLINEN TAI EPÄILYTTÄVÄ HENKILÖ KOULURAKENNUKSESSA	20
10.7 KOULUKIUSAAMINEN	21

<u>11 SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ</u>	21
<u>11.1 OPPILAS JOUTUNUT SEKSUAALISEN HYVÄSIKÄYTÖN KOHTEEKSI</u>	22
<u>11.2 KOULUALUEELLA TAI LÄHIYMPÄRISTÖSSÄ LIIKKUVA AHDISTELIJA</u>	22
<u>12 OMAISUUSRIKOKSET</u>	22
<u>13 PERHEONGELMAT</u>	22
<u>13.1 VANHEMPIEN AVIOERO</u>	22
<u>13.2 PERHEENJÄSENEEN VAKAVA LOUKKAANTUMINEN TAI SAIRAU</u>	23
<u>13.4 PERHEVÄKIVALTA</u>	23
<u>13.5 SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ</u>	VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.
<u>13.6 ALKOHOLISMI TAI HUUMEIDEN KÄYTTÖ</u>	23
<u>13.7 VAKAVA MIELENTERVEYSONGELMA</u>	23
<u>14 KRIISI TYÖYHTEISÖSSÄ</u>	23
<u>14.1 ENNALTAEHKÄISEVÄT TOIMENPITEET</u>	23
<u>14.2 TYÖUUPUMUS</u>	23
<u>14.3 VELVOLLISUUKSIEN LAIMINLYÖMINEN</u>	24
<u>14.4 IHMISSUHDEONGELMAT / TYÖPAIKKAKIUSAAMINEN</u>	24
<u>14.5 MIELENTERVEYSONGELMAT</u>	24
<u>14.6 ALKOHOLIN TAI HUUMAAVAN AINEEN VAIKUTUKSEN ALAISENA TYÖPAIKALLA</u>	24
<u>14.7 ALKOHOLI- TAI HUUMEONGELMA</u>	24
<u>15 TAPATURMA / SAIRAUSSKOHTAUS</u>	24
<u>15.1 TAPATURMA/SAIRAUSSKOHTAUS KOULUAJALLA</u>	25
<u>15.2 TAPATURMA/SAIRAUSSKOHTAUS VAPAA-AJALLA</u>	27
<u>16 LIIKENNEONNETTOMUUS</u>	27
<u>16.1 YLEISOHJEET LIIKENNEONNETTOMUUSTILANTEESSA</u>	27
<u>16.2 LIIKENNEONNETTOMUUS KOULUKULJETUKSESSA</u>	27
<u>16.3 LIIKENNEONNETTOMUUS VAPAA-AJALLA</u>	28
<u>17 TULIPALO</u>	28
<u>18 ULKOPUOLISIA KOULUALUEELLA</u>	29
<u>TÄRKEITÄ PUHELINNUMEROITA</u>	30
KIRJALLISUUTTA	31
LIITTEET	